

Zjawisko korupcji w polskim samorządzie po 1989 roku – przegląd literatury

Studia Regionalne i Lokalne
Nr 3(85)/2021
© Autorzy 2021

ISSN 1509-4995
E-ISSN 2719-8049
doi: 10.7366/1509499538503

Bartosz Czepil

Uniwersytet Opolski, Instytut Nauk o Polityce i Administracji, Katedra Studiów Regionalnych, ul. Katowicka 89, 45-061 Opole; e-mail: bczepil@uni.opole.pl; ORCID: 0000-0003-4907-795X

Streszczenie

Artykuł opiera się na systematycznym przeglądzie literatury naukowej dotyczącej zjawiska korupcji w polskim samorządzie po 1989 r. Wyodrębniono w nim główne dyscypliny naukowe zajmujące się tym zagadnieniem, scharakteryzowano źródła danych wykorzystywane przez badaczy, przedstawiono różnorodność problemów badawczych w ramach poszczególnych dyscyplin oraz główne wnioski z tych z badań. Artykuł kończy rekomendacje, w których postuluje się wzmocnienie interdyscyplinarności badań, podjęcie badań nad oddolnymi mechanizmami antykorupcyjnymi oraz politycznymi reperkusjami korupcji samorządowej.

Słowa kluczowe

korupcja, antykorupcja, klientelizm, samorząd lokalny, transformacja ustrojowa

The Phenomenon of Corruption in Poland's Local Governments after 1989 – a Literature Review

Abstract

The article is based on a systematic review of the scientific literature addressing the phenomenon of corruption in Poland's local governments after 1989. It covers the leading scientific disciplines dealing with this issue and discusses the sources of research data, the diversity of research problems within the respective disciplines and their major conclusions. The article concludes with a recommendation of more robust interdisciplinarity and conducting research on both bottom-up anticorruption mechanisms and political repercussions of local government corruption.

Keywords

corruption, anti-corruption, clientelism, local government, systemic transformation

Wprowadzenie

Od początku lat dziewięćdziesiątych XX w. problem korupcji staje się coraz ważniejszym obszarem badawczym w naukach społecznych (Klitgaard 1991; Tanzi 1998; Andvig, Fjelstad 2000; Mauro 2005; Sampson 2010). Ta tendencja globalna znajduje również odzwierciedlenie w Polsce, gdzie w ciągu ostatniego trzydziestolecia pojawiła się bogata literatura na temat korupcji (Kurczewski, Łaciak 2000; Kamiński, Kamiński 2004; Jarosz 2004; Makowski 2008; Gadowska 2010, Polak 2011, Szelest-Woźny 2012). Jednocześnie wydaje się, że naukowy dyskurs o korupcji w Polsce jest zdominowany przez koncentrację na poziomie centralnych instytucji politycznych, a korupcja samorządowa jest traktowana jako część szerszego problemu korupcji w administracji publicznej, choć istnieją argumenty na rzecz poświęcenia szczególnej uwagi korupcji w samorządzie.

Raport Komisji Europejskiej dotyczący korupcji w państwach Unii Europejskiej wśród obszarów szczególnie narażonych na korupcję wymienia poziom lokalny i regionalny, który – w przeciwieństwie do centralnego – charakteryzuje się słabszymi mechanizmami rozliczalności (*EU. Anticorruption Report 2014*: 16). Podkreśla się również, że w systemach zdecentralizowanych, w których większość kompetencji administracyjnych przesunięto na poziom samorządowy, należy wyraźnie odróżnić korupcję na szczeblu krajowym od korupcji samorządowej, z którą bezpośrednio stykają

się obywatele (Trutkowski 2006, s. 9). System władzy lokalnej w Polsce wciąż charakteryzuje się wysokim poziomem decentralizacji (Swianiewicz 2014, s. 303–307), choć w ciągu ostatnich lat dostrzegane są tendencje recentralizacyjne (Sześciło 2018). W 2018 r. wśród 428 tysięcy urzędników administracji publicznej 254 tysiące było zatrudnionych w samorządach (PAP 2019). Większość urzędników pracuje na poziomie samorządowym, przede wszystkim w gminach, które ponoszą także 80% publicznych wydatków samorządowych (Gendźwiłł, Żerkowska-Balas 2018). Samorządy są również głównym zamawiającym na polskim rynku zamówień publicznych (Makowski 2017). Poziom lokalny jest więc obszarem zarządzania znacznymi funduszami publicznymi oraz najwyższej częstotliwości bezpośrednich kontaktów między obywatelem a administracją publiczną, co samo w sobie stanowi strukturalny warunek sprzyjający korupcji. Do tego warto zwrócić uwagę, że bezpośrednie doświadczenie aparatu państwa to zazwyczaj doświadczenie administracji samorządowej, nie można więc wykluczyć, że standardy etyczne lokalnej administracji mogą mieć wpływ na obywatelskie wyobrażenia o elitach wyższego szczebla. Jednocześnie socjologiczna specyfika struktur władzy lokalnej i jej ewentualnej podatności na korupcję charakteryzuje się interesującą poznawczo niejednoznacznością. Z jednej strony bliskość obywateli i władz lokalnych powinny sprzyjać wdrażaniu ideału demokracji partycypacyjnej, responsywności władz oraz rozliczności rządzących, co może stanowić barierę dla korupcji (Kula 2013, s. 284; Smoke 2015, s. 220). Z drugiej strony ta sama bliskość może sprzyjać pojawianiu się najróżniejszych form korupcji, od łapówkarstwa po układy nepotystyczne, klientelistyczne i kołesiowskie, których skrajnym przejawem jest zawłaszczenie lokalnych instytucji przez nieformalne grupy interesu (Prud'homme 1995, s. 211–212; Reinikka, Svensson 2004, s. 680). Istnieje zatem wiele argumentów (ekonomicznych, politycznych i socjologicznych) przemawiających za koncentracją badawczą na korupcji w samorządzie.

Artykuł ma charakter przeglądowy i ma być punktem wyjścia przyszłych, bardziej pogłębionych badań. W pierwszej części opisano podstawy metodologiczne przeglądu, opierając się na metodzie przeglądu systematycznego. W drugiej części, odpowiadając na cztery pytania badawcze, przedstawiono syntezę literatury naukowej dotyczącej korupcji w polskim samorządzie. Artykuł kończą konkluzje oraz wynikające z nich rekomendacje badawcze.

Metodologiczne podstawy przeglądu literatury

Celem przeglądu jest uporządkowanie i synteza wiedzy, jaka pojawiła się w polskiej literaturze naukowej podejmującej problem korupcji w polskim samorządzie po 1989 r., a wraz z tym zarysowanie głównych deficytów badawczych i sformułowanie rekomendacji dla przyszłych badań. Wykorzystano metodę przeglądu systematycznego, polegającą na zastosowaniu wyraźnie zdefiniowanych procedur mających pokierować procesem selekcji, oceny i syntezy literatury naukowej na podstawie postawionych pytań badawczych (Czapska, Materska 2014, s. 16). Przegląd systematyczny powinien zawierać kilka podstawowych elementów, takich jak główne pytanie przeglądowe, określenie kryteriów włączenia i wyłączenia literatury do badań, zastosowaną strategię wyszukiwania literatury oraz metodę syntezy danych (tamże). Punktem wyjścia przedstawionej tu analizy jest próba odpowiedzi na następujące pytanie badawcze: jaki jest stan wiedzy na temat korupcji w polskim samorządzie po 1989 r. w świetle polskojęzycznej literatury przedmiotu? Ponieważ zagadnienie przekracza ramy jednego artykułu, ograniczono zakres analizy do czterech szczegółowych pytań badawczych, zaprezentowanych w poniższej tabeli wraz z pozostałymi komponentami metodologii przeglądu, które dalej zostaną poddane charakterystyce.

Opis metodologicznych podstaw przeglądu literatury

Główne pytanie badawcze	Jaki jest stan wiedzy na temat korupcji w polskim samorządzie po 1989 r. w świetle polskojęzycznej literatury przedmiotu?
Szczegółowe pytania badawcze	<ol style="list-style-type: none"> 1. W jakich perspektywach badawczych, rozumianych jako dyscypliny nauk społecznych, rozpatrywana jest korupcja samorządowa w Polsce? 2. Z jakich danych korzystają badacze tego zagadnienia w Polsce? 3. Jakie główne problemy badawcze dotyczące korupcji w samorządzie są podejmowane przez przedstawicieli poszczególnych perspektyw badawczych? 4. Jakie są główne konkluzje wynikające z badań w ramach poszczególnych perspektyw badawczych?
Kryteria włączenia i wyłączenia literatury do badań	<ul style="list-style-type: none"> • szerokie rozumienie korupcji jako dysponowanie zasobami publicznymi niezgodnie z ich przeznaczeniem, co oznacza uwzględnienie takich zjawisk jak łapówkarstwo, nepotyzm, klientelizm, kronizm • analiza jest skoncentrowana na samorządzie • istotą problemu badawczego jest zjawisko korupcji
Strategia poszukiwania źródeł	<ul style="list-style-type: none"> • wykorzystanie internetowych baz danych i użycie słów kluczowych (osobne wyszukiwanie dla każdego słowa): korupcja, nepotyzm, klientelizm, koleśostwo • przegląd ręczny • metoda kuli śnieżnej w celu uzupełnienia warstwy bibliograficznej
Metoda syntezy	metanarracja

W celu zgromadzenia materiału należało również określić kryteria włączenia i wyłączenia literatury do badań. Jednym z ważniejszych elementów tego etapu było przyjęcie określonego sposobu rozumienia korupcji, tak aby ustalić, jakim zjawiskom nadać status zjawisk korupcyjnych i w konsekwencji jakie publikacje uznać za wpisujące się w problematykę tego przeglądu. Pojęcie korupcji dotychczas było definiowane na wiele sposobów. Arnold Heidenheimer wyodrębnił trzy modele definiowania korupcji, które najczęściej pojawiały się w naukach społecznych (Heidenheimer 1978, s. 4–6):

- oparte na urzędzie publicznym (*public-office-centered*),
- oparte na koncepcji rynku (*market-centered*),
- oparte na koncepcji interesu publicznego (*public-interest-centered*).

W definicjach skoncentrowanych na urzędzie publicznym akcent położony jest na reguły prawne określające zakres zadań i kompetencji funkcjonariusza publicznego, a akt korupcji występuje, gdy dochodzi do łamania prawa. Są one zakotwiczone w administracyjno-legalistycznym paradygmacie, ukształtowanym w dużej mierze pod wpływem koncepcji biurokracji Maksa Webera. Koncepcje korupcji oparte na modelu rynkowym służyły przede wszystkim analizowaniu korupcji w tych społeczeństwach, w których nie wykształciła się wyraźnie norma oddzielenia stanowiska publicznego od interesów prywatnych. W takim wymiarze powstaje czarny rynek biurokratycznych decyzji, w ramach którego urzędnicy handlują dobrami publicznymi, a korupcja rozpatrywana jest jako nieformalny, czasem pełniący pozytywne funkcje, mechanizm dystrybucji rzadkich zasobów będących pod kontrolą państwa. Koncepcje korupcji oparte na interesie publicznym za punkt odniesienia w określeniu aktu korupcji przyjmują interes publiczny, który jest pierwotny wobec porządku prawnego. Tu istotą korupcji nie jest złamanie uregulowanych prawem obowiązków wynikających z zajmowania funkcji publicznej, ale przede wszystkim sprzeniewierzenie się zasadzie dobra publicznego (Heidenheimer 1978, s. 4–6).

Ten ostatni model wydaje się dziś zyskiwać coraz większe zainteresowanie wśród badaczy, którzy postulują odejście od wąskiego, legalistycznego pojmowania korupcji jako nadużycia urzędu publicznego dla prywatnych korzyści na rzecz szerszej definicji korupcji, która uwzględnia również działania legalne, będące jednak zaprzeczeniem idei dobra publicznego. Na przykład Michael Johnston, odnosząc się do rosnącego przekonania Amerykanów o zawłaszczeniu Kongresu przez grupy interesu, proponuje wskrzeszenie arystotelesowskiej definicji korupcji jako sytuacji, w której cały porządek polityczny jest moralnie kwestionowany, a państwo traci zdolność generowania lojalności obywateli wobec własnych struktur (Johnston 2006, s. 810). Daniel Kaufman proponuje pojęcie korupcji legalnej w odniesieniu do bogatych państw OECD, którą definiuje jako prywatyzację polityki publicznej polegającą na nadmiernym wpływie grup interesu na politykę państwa (Kaufman 2004, s. 90). Z kolei Alina Mungiu-Pippidi definiuje korupcję, posługując się dychotomią

partykularyzmu – uniwersalizmu, wskazując, że istotą korupcji jest partykularyzm polegający na takiej dystrybucji dóbr publicznych, w której faworyzuje się określone jednostki i grupy ze względu na ich specyficzny status lub koneksje z ośrodkiem władzy (Mungiu-Pippidi 2011, 2018, s. 21, 23). W polskiej literaturze ten sposób rozumienia korupcji jest reprezentowany m.in. przez Andrzeja Kojdera, definiującego korupcję jako „taką wymianę dóbr, usług, świadczeń i innych zasobów, która narusza obowiązujące prawo lub dobro publiczne (materialne lub symboliczne, jak na przykład dobre imię urzędników państwowych)” (Kojder 2001, s. 47). Dalej Kojder wskazuje, że „każde dysponowanie zasobami publicznymi, które jest niezgodne z ich przeznaczeniem, nazywa się działalnością korupcyjną” (tamże). Niniejszy przegląd opiera się na takim właśnie rozumieniu korupcji, które pozwala włączyć nie tylko *stricto* nielegalne praktyki, ale także działania będące naruszeniem zasad gospodarowania zasobami publicznymi, takie jak nepotyzm, klientelizm czy kronizm. Intencją jest włączenie do przeglądu literatury materiałów, które dotyczą szerokiego zakresu zjawisk korupcyjnych na poziomie samorządowym.

Oprócz zakreślenia granic pojęcia korupcji należało również zdecydować, jakie źródła powinny być włączone do przeglądu. Specyfika korupcji jako problemu publicznego powoduje, że jest ona przedmiotem analiz nie tylko w kręgach akademickich, ale także w środowisku pozarządowym. W Polsce jest tylko kilka organizacji podejmujących to zagadnienie i ich zasoby również zostały przeanalizowane pod kątem korupcji samorządowej¹. W przeglądzie uwzględniono polskojęzyczne artykuły z czasopism naukowych, publikacje zwarte (monografie i prace zbiorowe pod redakcją) oraz publikacje organizacji pozarządowych będące rezultatem badań (tzw. szara literatura). Uwzględniono również zasoby Portalu Edukacji Antykorupcyjnej, który jest prowadzony przez Centralne Biuro Antykorupcyjne i w specjalnej zakładce („Analizy i raporty”) od lat gromadzi publikacje dotyczące korupcji, w tym materiały dotyczące samorządu. Do przeglądu włączono tylko te materiały, których: (a) tytuły pozwalały uznać, że analiza jest skoncentrowana na korupcji w samorządzie (tam, gdzie przeszukiwane bazy danych zawierały streszczenia, to analiza streszczeń pomagała ostatecznie zdecydować o włączeniu do przeglądu), (b) problem badawczy dotyczy głównie zjawisk korupcyjnych (od strony ich przeciwdziałania, uwarunkowań, form czy skutków). Oznacza to również, że jeśli dany materiał dotyczył np. korupcji w administracji publicznej, a z tytułu czy ze streszczenia nie wynikało, że poziom samorządowy jest istotą zagadnienia, takie materiały wyłączano.

W ramach przeglądu uwzględniono najważniejsze repozytoria prac naukowych polskiego środowiska akademickiego: Polską Bibliografię Naukową, repozytorium Centrum Otwartej Nauki (CEON), repozytorium BazHum, Central European Journal of Social Sciences and Humanities (CEJSH), Central and Eastern European Online Library (CEOOL).

Następnie dokonano również przeglądu trzech czasopism: „Samorząd Terytorialny”, „Studia Regionalne i Lokalne” oraz „Przegląd Antykorupcyjny” (to ostatnie wydawane przez Centralne Biuro Antykorupcyjne). Uwzględniono również zasoby stron internetowych najważniejszych organizacji pozarządowych zajmujących się korupcją. Jak już wspomniano, wykorzystano ponadto zasoby Portalu Edukacji Antykorupcyjnej.

Strategia przeglądania wymienionych baz danych polegała (tam, gdzie była taka możliwość) na wykorzystaniu wyszukiwarek internetowych i użyciu słów kluczy (osobne wyszukiwanie dla każdego słowa): korupcja, nepotyzm, klientelizm, kolesiostwo. W wypadku stron internetowych organizacji pozarządowych i Portalu Edukacji Antykorupcyjnej przeszukiwano zakładki poświęcone publikacjom. Czasopismo „Samorząd Terytorialny” przeszukiwano ręcznie, korzystając z zasobów bibliotecznych (od pierwszego numeru z 1991 r.), podobnie „Przegląd Antykorupcyjny”, przy czym tu korzystano z jego elektronicznych wydań. W ten sposób wyodrębniono 36 pozycji. Kolejnym etapem przeglądu było zastosowanie metody kuli śnieżnej, która polegała na uwzględnieniu pozycji

¹ Kierowano się przede wszystkim przynależnością do Antykorupcyjnej Koalicji Organizacji Pozarządowych, która już nie funkcjonuje, ale może być punktem odniesienia dla wyodrębnienia ogólnopolskich organizacji szczególnie zaangażowanych w problematykę korupcyjną. W skład koalicji wchodziły następujące organizacje: Fundacja im. Stefana Batorego, Helsińska Fundacja Praw Człowieka, Fundacja Komunikacji Społecznej, Centrum Edukacji Obywatelskiej, Stowarzyszenie Szkoła Liderów, Stowarzyszenie Liderów Lokalnych Grup Obywatelskich (Sieć Obywatelska – Watchdog Polska), Stowarzyszenie Normalne Państwo. Oprócz tego uwzględniono materiały Fundacji Akademickiej Ipso Ordo, która podejmuje także problematykę korupcji w samorządzie.

pojawiających się w bibliografii literatury wyodrębnionej na pierwszym etapie selekcji (Czakoń 2011, s. 58). Zastosowanie tej metody pozwoliło na włączenie do analizy 11 dodatkowych pozycji². Przegląd był uzupełniony wyszukiwaniem materiałów przy użyciu wyszukiwarki Google Scholar oraz kwerendą biblioteczną, co pozwoliło na znalezienie jeszcze 22 pozycji.

Zarówno treść postawionych pytań badawczych, jak i fakt, że większość analiz korupcji w polskim samorządzie ma charakter jakościowy, spowodowały, że zgromadzone materiały zostały podane metanarracji, która należy do metod syntezy jakościowej. Istotą metanarracji jest identyfikacja „wątków” różnych badań jakościowych (Czapska, Materska 2014, s. 54). Pod pojęciem wątków należy w tym wypadku rozumieć główne problemy badawcze podejmowane przez przedstawicieli poszczególnych dyscyplin naukowych i główne konkluzje w ramach każdej z dyscyplin.

Korupcja w samorządzie – przegląd badań

W wyniku przeprowadzonego przeglądu wyodrębniono 69 pozycji bibliograficznych (zob. tabele 1–2 w *Aneksie*). Aby odpowiedzieć na pierwsze pytanie badawcze, publikacje zaklasyfikowano do określonej dyscypliny na podstawie kryterium dyscypliny naukowej reprezentowanej przez autora lub autorów (określając to na podstawie ogólnodostępnych w Internecie danych dotyczących autora). W nielicznych sytuacjach, gdy trudno było określić wyraźnie afiliacje naukowe, zdecydowano na podstawie treści artykułu. Obraz badań, jaki wyłania się z tej części analizy, to przede wszystkim dominacja zainteresowania badaniami nad korupcją wśród prawników, ponieważ 32 pozycje zaklasyfikowano do tej dyscypliny. Następnie zagadnienie korupcji jest również podejmowane przez socjologów (13 pozycji) oraz przedstawicieli nauk o zarządzaniu i jakości (10 pozycji). Kolejne dwie dyscypliny to nauki o polityce i administracji (7 pozycji) oraz ekonomia i finanse (6 pozycji). Wyodrębniono również jedną pozycję dla nauki o komunikacji społecznej i mediach. Szczegółne zainteresowanie nauk prawnych korupcją w samorządzie wydaje się zrozumiałe ze względu na nielegalność zjawiska (z zastrzeżeniami poniżej), lecz jednocześnie skłania do konkluzji o raczej niskim zainteresowaniu w ramach pozostałych dyscyplin. Korupcja samorządowa ma również istotny wymiar społeczno-kulturowy, polityczny i ekonomiczny, ale zgłębianie tych wymiarów przez przedstawicieli pozostałych dyscyplin ma charakter raczej marginalny, biorąc pod uwagę bogactwo literatury poświęconej samorządowi. Ten deficyt nabiera większego znaczenia, gdy uwzględnimy dane sondażowe Centrum Badania Opinii Społecznej, pokazujące, że samorząd jest wciąż postrzegany jako jeden z bardziej skorumpowanych sektorów państwa³, co stwarza potrzebę dysponowania rzetelnymi danymi ułatwiającymi planowanie i wdrażanie polityki antykorupcyjnej. Nie bez znaczenia jest również to, że wiele praktyk postrzeganych jako korupcyjne nie stanowi przejawów łamania prawa, dlatego zgodnie ze wskazanym na początku odejściem od legalistycznie pojmowanej korupcji szczególnie istotne są badania z perspektywy innej niż prawna.

Jeśli chodzi o pytanie dotyczące danych wykorzystywanych przez badaczy korupcji, są to przede wszystkim dane wtórne. Na 69 pozycji 44 opiera się tylko na danych wtórnych, podczas gdy w wypadku 25 pozycji wykorzystano również dane pierwotne, czyli takie, które zostały wygenerowane przez badacza. Do najczęściej wykorzystywanych technik badawczych należą wywiady i ankiety, rzadziej obserwacje. Do danych pierwotnych zaliczono ponadto dane uzyskane w trybie zapytania o informację publiczną, co stanowi narzędzie typowe dla pozarządowych organizacji strażniczych (Batko-Tołuć, Izdebski 2012), ale może być również wykorzystywane w badaniach ukrytych aspektów funkcjonowania instytucji publicznych. Rzadkie wykorzystywanie danych pierwotnych (z wyjątkiem socjologów) jest najprawdopodobniej związane ze specyfiką danej dyscypliny naukowej, trudnościami w zdobywaniu danych wrażliwych oraz kosztami takiego przedsięwzięcia. Przegląd pokazuje jednak, że badacze dysponują dość zróżnicowanym zasobem danych wtórnych. Obok ustawodawstwa wykorzystywana jest również prasa, raporty pokontrolne Najwyższej Izby Kontroli, Biuletyn Zamówień Publicznych, oświadczenia majątkowe, dane Centrum Badania

² Z pozycji zgromadzonych podczas tych dwóch etapów wyeliminowano pięć, ponieważ były napisane przez studentów lub trudno było zdefiniować wydawcę.

³ Według ostatniego raportu podejmującego tę problematykę w 2017 r. 30% respondentów wskazało urzędy samorządu terytorialnego jako jeden z trzech najbardziej skorumpowanych sektorów państwa. Wyższe pozycje, jako bardziej skorumpowane, uzyskały sektory polityczno-partijny (48%), służby zdrowia (38%) oraz wymiaru sprawiedliwości (32%) (CBOS 2017).

Opinii Społecznej czy dane Quality of Government Institute w Szwecji. Jednak większość tych danych wykorzystywana jest w analizach jakościowych raczej jako materiał ilustrujący stwierdzone tendencje niż podstawa ich dogłębnej i bardziej systematycznej weryfikacji. Rzadko prowadzono analizy ilościowe przy użyciu danych wtórnych, choć pojawiały się wyjątki, które pozwalały na ogólnopolskie uogólnienia (tak wykorzystano np. oświadczenia majątkowe – zob. Dzieniszewska-Naroska, Makowski 2014).

Kolejne dwa pytania badawcze dotyczą podstawowych problemów badawczych podejmowanych w ramach wyodrębnionych dyscyplin oraz głównych konkluzji z tych badań. Należy zaznaczyć, że odpowiedź na te pytania ma charakter syntezy jakościowej, w której starano się wydobyć i usystematyzować najczęściej pojawiające się problemy i najważniejsze konkluzje, dlatego odpowiedzi nie oddają całej różnorodności zgromadzonego materiału, choć pokazują główne tendencje w badaniach nad korupcją w polskim samorządzie. Metanarrację podzielono według poszczególnych dyscyplin naukowych.

W centrum zainteresowania nauk prawnych jest problem skuteczności regulacji antykorupcyjnych w samorządzie. Dominują tu analizy kilku ustaw, takich jak Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ograniczeniu prowadzenia działalności gospodarczej przez osoby pełniące funkcje publiczne, ustawy ustrojowe regulujące funkcjonowanie gminy (z dnia 8 marca 1990 r.), powiatu i województwa (z dnia 5 czerwca 1998 r.) oraz Ustawa z dnia 21 listopada 2008 r. o pracownikach samorządowych. Badacze koncentrują się na prawnej konstrukcji oraz problemach w egzekwowaniu nakazów i ograniczeń nakładanych na radnych czy urzędników w zakresie składania oświadczeń majątkowych, prowadzenia działalności gospodarczej, pełnienia funkcji w spółkach prawa handlowego, wykonywania dodatkowych zajęć czy procedur naboru. Podejmuje się także zagadnienie konkretnych rozwiązań organizacyjnych w zakresie walki z korupcją, w tym powołanie centralnej agencji antykorupcyjnej (zanim jeszcze powstało Centralne Biuro Antykorupcyjne w 2006 r.), wdrażanie kodeksów etycznych i efektywność procedur zamówień publicznych. Nieliczni badacze zajmują się próbą zgłębienia typowych dla samorządu wzorów praktyk korupcyjnych (Hussein 2012).

Do głównych konkluzji tego nurtu należy przekonanie, że istniejące regulacje antykorupcyjne są często trudne do wyegzekwowania ze względu na brak zdefiniowania sankcji za ich łamanie, fikcyjność sankcji związanej z brakiem wskazania podmiotu odpowiedzialnego za ich stosowanie czy braki kadrowe (ten ostatni problem dotyczy szczególnie weryfikacji oświadczeń majątkowych). Dodatkowo istniejące prawo jest skomplikowane, wyrażone zawiłym językiem i mało precyzyjne, co stwarza problemy interpretacyjne i pozwala na uznaniowość decyzji w zakresie jego stosowania. Podkreśla się również, że samorządowcy wypracowali wiele metod omijania narzucanych na nich ograniczeń, np. w zakresie prowadzenia działalności gospodarczej czy naboru na stanowiska urzędnicze. Same ograniczenia mogą również zniechęcać do angażowania się w działalność samorządową bardziej przedsiębiorcze jednostki, choć wypracowany model regulacji antykorupcyjnych opiera się na założeniu (usankcjonowanym także wyrokami Trybunału Konstytucyjnego), że w imię interesu publicznego można ograniczyć niektóre prawa radnych i urzędników, które przysługują pozostałym obywatelom. W tym kontekście formułowane są również konkluzje o dużym znaczeniu antykorupcyjnej roli czynników pozaprawnych, tzn. odpowiedzią na niedoskonałość prawa, obok nowelizacji, ma być wdrażanie kodeksów etycznych, budowanie etosu urzędniczego i kultury jawności. Choć ta perspektywa jest wyraźnie skoncentrowana na zapobieganiu korupcji, jednym z istotnych wniosków jest zwrócenie uwagi na typowe dla samorządu formy marnotrawstwa środków publicznych (np. udzielanie zamówień publicznych z ominięciem procedur przetargowych) czy istnienie praktyk legalnych, które w swoim partykularyzmie stanowią uszczerbek dla interesu publicznego, czego przykładem jest rozdział środków z drugiej transzy Funduszu Inwestycji Lokalnych (Sześciło i in. 2021).

Nauki socjologiczne podejmują wiele problemów badawczych dotyczących korupcji samorządowej i trudno wyodrębnić tu dominujący wątek. Pierwsze publikacje w tym zakresie dotyczyły postaw wobec korupcji w samorządzie i problemu korupcji w relacjach między samorządem a organizacjami pozarządowymi. Podczas gdy to pierwsze zagadnienie wydaje się naturalną konsekwencją perspektywy socjologicznej, to drugie zasługuje na uwagę, ponieważ organizacje pozarządowe zazwyczaj prezentowane są jako siły antykorupcyjne, tutaj zaś widzimy relacje na linii trzeci sektor – samorząd w kategoriach ryzyka korupcyjnego oraz jakości mechanizmów zapobiegających.

Należy dodać, że w całości wyodrębnionej literatury nie ma ani jednej pozycji, która byłaby poświęcona *stricte* antykorupcyjnej roli organizacji pozarządowych na płaszczyźnie samorządowej. Wątek trzeciego sektora pojawia się zazwyczaj, gdy wymienia się różne metody walki z korupcją, ale wspominany jest na marginesie – jako formuła ogólnikowa i wpisująca się w kanon antykorupcyjnych standardów. Wydaje się, że może to być interpretowane jako efekt słabości strażniczej roli lokalnych organizacji pozarządowych, ale także zagospodarowania tego zagadnienia w ramach publikacji poświęconych antykorupcyjnej roli organizacji pozarządowych jako takich, w których nacisk jest kładziony na nieliczne ogólnopolskie organizacje (Kopińska 2006; Batko-Tołuć, Izdebski 2012; Makowski 2015). Problem postaw wobec korupcji lokalnej był też eksplorowany z punktu widzenia strukturalnego i kulturowego usytuowania respondentów oraz wpływu tego usytuowania na ich wyobrażenia o korupcji. Kolejny istotny problem badawczy dotyczy oceny rozmiaru konfliktu interesów wśród radnych jako osób zajmujących jednocześnie stanowiska w innych sektorach państwa (publicznym, prywatnej gospodarki i organizacji pozarządowych), a oficjalnie reprezentujących interesy wspólnoty samorządowej i kontrolujących organy władzy wykonawczej. Oprócz zainteresowania radnymi badacze koncentrują się również na gminnej władzy wykonawczej jako podmiocie stosującym strategię klientelistyczne, badając to zjawisko z perspektywy jego wpływu na lokalną partycypację oraz szansę reelekcji wśród inkumbentów. W ramach tego nurtu przedstawiono także nowatorską propozycję wykorzystania wiedzy o zamówieniach jednoofertowych jako wskaźnika ryzyka korupcji w samorządowych zamówieniach publicznych (Makowski 2017).

Konkluzje z badań socjologicznych pokazują złożoność tego fenomenu i jego związki z otoczeniem społeczno-politycznym. Przede wszystkim należy zwrócić uwagę, że to raczej „miękkie” formy korupcji, takie jak nepotyzm czy klientelizm, były bardziej rozpowszechnione niż „twarde”, takie jak łapówkarstwo. Raport z ogólnopolskich badań z 2002 r. pokazał, że 45% ankietowanych zetknęło się z nepotyzmem, a 11% – z braniem łapówek wśród radnych, z kolei wśród urzędników było to odpowiednio 35% i 10%. W tym samym czasie 30% ankietowanych urzędników akceptowało sytuacje będące ewidentnym konfliktem interesu (Kubiak 2002). Jako bardziej konkretny przykład „miękkich” praktyk można przywołać konkluzje z badań nad relacjami między samorządem a sektorem pozarządowym, z których wynika, że udzielanie dotacji lokalnym organizacjom pozarządowym opierało się bardziej na kryteriach towarzysko-politycznych niż procedurach zapewniających otwartość i konkurencyjność rozdziału (Frączak, Skrzypiec 2002). Do podobnych konkluzji doszli badacze reprezentujący perspektywę nauk o jakości i zarządzaniu, którzy podjęli ten problem 15 lat później (o czym będzie jeszcze mowa). Uzupełnieniem obrazu „miękkiej” korupcji wśród radnych jest raport z 2014 r., pokazujący, że 36% radnych w Polsce zajmowało jednocześnie stanowiska w sektorze publicznym (najwięcej to pracownicy oświaty): 26% w gminach wiejskich, 34% w gminach miejsko-wiejskich, 57% w powiatach, 54% w województwach (Dzieniażewska-Naroska, Makowski 2014). W raporcie konkludowano, że takie łączenie ról może osłabiać funkcję kontrolną radnych wobec władz wykonawczych i podporządkowuje radnych interesom organów biurokratycznych, w których są zatrudnieni, a nie całej wspólnoty samorządowej. Z kolei studia nad klientelizmem jako instrumentem wykorzystywanym przez władzę wykonawczą w celu zwiększenia szans reelekcji prowadzą do dwóch istotnych wniosków. Badanie ogólnopolskie nad wymianą władz wykonawczych w latach 2006, 2010 i 2014 pokazało (Bartnicki 2019b), że to przede wszystkim tzw. efekt inkumbenta zwiększa szanse reelekcji, a nie strategię klientelistyczne stosowane przez inkumbentów, choć w nielicznych sytuacjach klientelizm może być czynnikiem przesądzającym o wynikach wyborów (takie sytuacje były badane również w ramach perspektywy politologicznej). Następnie studia przypadku dwóch małych miast skłoniły do konkluzji, że klientelizm osłabia partycypację lokalną. Burmistrz, który przyjmuje rolę patrona będącego w stanie wszystko „załatwić” dla gminy, korzystając przy tym ze swoich koneksji na wyższych szczeblach władzy, osłabia partycypację i konkurencję lokalną, ponieważ mieszkańcy uczą się postawy wyczekującej i roszczeniowej, a potencjalni konkurenci, antycypując porażkę, rezygnują ze startu w wyborach (Łukowski 2017). Na koniec warto zwrócić uwagę na wnioski dotyczące problemu pomiaru korupcji samorządowej, z których wynika, że percepcja stopnia korupcji poszczególnych kategorii zawodowych w mieście respondenta może być obciążona błędami, ponieważ jest rezultatem aktualnych doniesień medialnych o korupcji wśród przedstawicieli konkretnych kategorii zawodowych (Bartnicki 2019a). W tym wymiarze wskaźnik jednej oferty w zamówieniach publicznych, jako miara

partykularystycznej redystrybucji dóbr, pozwala ominąć słabości sondażowej metody badania korupcji.

Podstawowe problemy badawcze podejmowane w perspektywie nauk o jakości i zarządzaniu ogniskują się głównie na efektywności rozwiązań i instrumentów organizacyjnych, które mają zapobiegać korupcji. Badacze przedstawiają zasady przygotowania strategii antykorupcyjnej w urzędzie, badają infrastrukturę etyczną urzędu, koncentrując się na roli kodeksów etycznych oraz na nowoczesnych metodach zarządzania jakością czy sygnalistach. Obok tendencji do zainteresowania się standardami antykorupcyjnymi pojawiają się również problemy związane z nieprawidłowościami w funkcjonowaniu organizacji samorządowych, takie jak zjawisko nepotyzmu, omijanie przepisów regulujących zasady naboru, zawłaszczanie spółek komunalnych czy, jak już zaznaczono, nieetyczne zjawiska w relacjach między samorządem a trzecim sektorem.

Konkluzje z tych badań pokazują wewnętrzne sprzeczności funkcjonowania polskiego samorządu. Z jednej strony samorządy są coraz bardziej aktywne w zakresie wdrażania standardów antykorupcyjnych przez takie działania jak przyjmowanie kodeksów etycznych, szkolenia antykorupcyjne czy wprowadzanie systemów zarządzania jakością. Z drugiej strony przyjmowanie tych standardów jest dość powierzchowne i samorządy charakteryzują się tu dużymi różnicami. Badania z 2016 r. z województwa podkarpackiego pokazały, że poziom infrastruktury etycznej w urzędach gminnych jest niski i ogranicza się do tworzenia kodeksów etyki, przy czym tylko połowa badanych gmin przyjęła takie kodeksy (Grzebyk, Pierścieniak 2016). Według badań prowadzonych w 2016 r. w województwie warmińsko-mazurskim 43% urzędników uznało, że nepotyzm występuje w organizacjach sektora publicznego (Nogalski i in. 2016). Ten obraz dopełniają studia przypadku dotyczące polityki personalnej w samorządzie i partykularystycznego wykorzystania zasobów samorządowych. Przepisy prawa określające zasady naboru urzędników są omijane przez zastosowanie różnego rodzaju wybiegów, np. zatrudnienie na zastępstwo, sprofilowanie sylwetki kandydata pod kątem wybranej osoby, reorganizacja urzędu w celu stworzenia nowych stanowisk kierowniczych. Podobnie proces powoływania członków rad nadzorczych spółek komunalnych ma charakter nepotystyczno-kolesiowski, a zasoby tych spółek (posady i zamówienia publiczne) są wykorzystywane do umacniania władzy przez inkumbentów. Podkreśla się również, że społeczeństwo bagatelizuje praktyki polegające na zawłaszczeniu spółek komunalnych i traktuje to jako domenę każdej władzy (Walczak 2013a, 2013b). Władze samorządowe mogą ponadto tworzyć nieformalną sieć powiązań z organizacjami pozarządowymi, której podstawą jest obustronna partykularystyczna wymiana – te pierwsze korzystają z kapitału etycznego i społecznego trzeciego sektora, a te drugie mają niekonkurencyjny dostęp do dotacji publicznych (Bogacz-Wojtanowska, Meisel-Dobrzański, 2017). Warto zwrócić uwagę, że są to konkluzje z badań w dużych ośrodkach miejskich, w których wewnętrzne standardy antykorupcyjne i zewnętrzne mechanizmy kontrolne zazwyczaj są bardziej rozbudowane.

Wśród problemów badawczych podejmowanych przez politologów pojawiają się zarówno zagadnienia nowe, jak i wątki eksplorowane w ramach innych perspektyw. W tym nurcie sporządzono jedną analizę traktującą o zagrożeniach korupcyjnych związanych z wdrażaniem funduszy strukturalnych przez samorząd wojewódzki (Grosse 2006). Badane są również media lokalne i regionalne jako instrumenty ujawniania praktyk korupcyjnych oraz postawy antykorupcyjne wśród urzędników. Pogłębionego obrazu klientelizmu dostarczają studia przypadku, w których relacje patron – klient są rozpatrywane z punktu widzenia wielokadencyjności jako instrument zarządzania stosunkami społeczno-politycznymi w gminie i petryfikacji władzy.

Z badań politologicznych wynika, że na pierwszych etapach wdrażania funduszy strukturalnych przez samorządy wojewódzkie (w ramach tzw. Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego w latach 2004–2006) nie było wystarczających zabezpieczeń antykorupcyjnych ze względu na skomplikowany i wieloetapowy proces zarządzania, niewłaściwy rozkład odpowiedzialności instytucji, brak specjalnych regulacji pozwalających na zgłaszanie korupcji oraz duży wpływ nieformalnych norm kosztem sformalizowanych procedur. Pozostając w obszarze barier dla korupcji, warto zwrócić uwagę na optymistyczne konkluzje dotyczące antykorupcyjnej roli mediów, które uznano nie tylko za skuteczny instrument ujawniania nadużyć władzy, ale także za siłę intensyfikującą aktywność instytucji wymiaru sprawiedliwości, wywierającą presję na zmiany prawa lokalnego, a nawet wymianę osób uwikłanych w korupcję (Drosik 2007; Adamczyk 2019). Jest to istotne,

biorąc pod uwagę konkluzje z badań wśród urzędników województwa śląskiego, którzy charakteryzowali się niską wiedzą na temat prawnego obowiązku informowania organów ścigania o korupcji, choć większość z nich deklarowała gotowość do zgłoszenia przejawów korupcji (Turska-Kawa, Czaja 2015). Pokazuje to, że zarówno media, jak i sami urzędnicy samorządowi, jeśli wyposażyc tych drugich w odpowiednią wiedzę, mogą tworzyć klimat będący barierą dla korupcji. Ten obraz należy uzupełnić jednak o wnioski ze studiów nad klientelizmem lokalnym, według których władza wykonawcza umożliwia monopolizowanie wpływu nie tylko na urząd miasta i spółki komunalne, ale także na lokalne media i środowiska biznesowe, co z kolei zwiększa szanse na reelekcję i wielokadencyjność (Adamowicz 2015; Rutkowski 2008). W tej optyce można dostrzec wzajemnie wzmacniającą się zależność, w której pozycja inkumbenta daje możliwość klientelistycznej redystrybucji zasobów publicznych w celu reelekcji, a następnie kolejne kadencje pozwalają na umocnienie kontroli nad tymi zasobami i ich dalsze wykorzystywanie. W konsekwencji powstaje system, w którym nie ma krytycznych mediów i krytycznej rady gminy, a wyborcy popierają inkumbenta, ponieważ postrzegają go jako gwaranta ciągłości i stabilności oraz dobrego gospodarza. Warto dodać, że rządzący mogą również bronić się przed wyborcami, którzy kartką wyborczą chcieliby ich rozliczyć za korupcję, stosując jedną z trzech strategii: zarządzania informacją o korupcji, zmiany kryteriów oceny rządzących, zmiany reguł gry wyborczej, przy czym pierwsza strategia jest najbardziej efektywna (Wojtasik 2018).

W ramach perspektywy ekonomicznej trudno wyodrębnić dominujący zestaw problemów. Pojawiają się tu zagadnienia nieprawidłowości związanych z polityką personalną w urzędzie gminnym, ale jest także pojedyncza publikacja, w której porównano poziom postrzeganej korupcji w skali międzywojewódzkiej, co jest możliwe dzięki wykorzystaniu danych szwedzkich badaczy, którzy opracowali *European Quality of Government Index* (Miłaszewicz 2018). W ramach perspektywy ekonomicznej podjęto również badania nad kryteriami rozdziału środków z funduszy rządowych wśród samorządów.

Studium przypadku polityki personalnej w dużym urzędzie miejskim (2 tysiące pracowników) pokazało rozdział między oficjalnymi regulacjami w zakresie polityki personalnej, postulującymi otwartość i jawność, a praktyką rekrutacji i systemu awansowania pracowników. Oprócz fasadowości procedury konkursowej stwierdzono, że brakuje spójnego i przejrzystego systemu awansu, istotną rolę odgrywa zaś czynnik polityczny, tzn. wola kierownika jednostki decyduje o pozycji pracownika (Dolewka 2017). Interesującą konkluzję sformułowano na podstawie badań percepcji korupcji w regionach Polski, gdyż wynika z nich, że korupcja jest niższa w regionach biedniejszych, w których sektor publiczny jest bardziej rozbudowany. Nie ma więc dodatniej zależności między wielkością regionalnego sektora publicznego a percepcją korupcji, co sugerowałaby literatura przedmiotu. Do najświeższych konkluzji należą wnioski oparte na badaniach nad rozdziałem środków z Funduszu Dróg Samorządowych i Funduszu Inwestycji Lokalnych (Swianiewicz 2020; Swianiewicz, Flis 2021). Rozdział tych środków jest wyraźnie uwarunkowany afiliacjami politycznymi władarzy gmin, mamy więc do czynienia z partykularyzmem w redystrybucji środków publicznych, polegającym na nagradzaniu gmin sympatyzujących z władzą centralną. Samorządy rządzone przez partie kontrolujące rząd mają dużo większą szansę na uzyskanie dotacji niż opozycja oraz neutralni władarze, np. wśród gmin rządzonych przez opozycję 19% gmin uzyskało dotację, a wśród gmin rządzonych przez partię władzy – 86%. Tu warto dodać, że ta ostatnia konkluzja znalazła również fundamenty empiryczne w podobnych badaniach realizowanych w perspektywie nauk prawnych.

Wnioski i rekomendacje badawcze

Przeгляд badań pozwolił na sformułowanie kilku następujących wniosków i wynikających z nich rekomendacji badawczych. Po pierwsze, w badaniach korupcji samorządowej dominuje perspektywa nauk prawnych, a pozostałe dyscypliny rzadko podejmują to zagadnienie, choć przegląd pokazuje bogaty wachlarz problemów badawczych, które można uczynić przedmiotem eksploracji. Obraz korupcji samorządowej, jaki wyłania się z przeglądu, jest złożony, ze względu na różnorodność zarówno form korupcji, jak i ich wykorzystania w samorządowych instytucjach politycznych w celu klientelistycznej mobilizacji, konsolidacji i petryfikacji władzy, aż po jej utratę w wyniku uruchomienia mechanizmów rozliczalności. Specyfika korupcji samorządowej polega na jej

zakotwiczeniu w lokalności, w której granice między prawem, polityką, administracją, gospodarką i systemem więzi społecznych często nie są wyraźnie zarysowane. Wobec tego należy przyjąć bardziej interdyscyplinarną perspektywę badawczą, która jest w stanie uchwycić ten wielowymiarowy obraz i dostarczyć rzetelnej wiedzy dla polityki antykorupcyjnej.

Po drugie, brakuje badań nad mechanizmami kontroli społecznej na szczeblu lokalnym, choć z przeglądu wyłania się wnioski o ich fundamentalnej roli w obliczu dysharmonii między prawem antykorupcyjnym a jego praktyczną implementacją. Dlatego istnieje potrzeba większej koncentracji badawczej na społecznych, oddolnych działaniach wymierzonych w korupcję, przybierających postać aktywności organizacji pozarządowych, dziennikarstwa obywatelskiego czy różnych form protestu. Takie inicjatywy należą do deficytowych, ale zgromadzenie wiedzy na temat ich determinant, przebiegu i warunków skuteczności stanowić będzie cenną informację dla innych środowisk lokalnych oraz podmiotów zainteresowanych przeciwdziałaniem korupcji.

Ostatnia rekomendacja dotyczy potrzeby badań nad politycznymi reperkusjami korupcji w samorządzie, które – mimo ich wagi – należą do rzadkości. Chodzi tu zarówno o wpływ ujawnionej korupcji na losy wyborcze lokalnych elit, jak i o instrumentalne wykorzystanie problemu, polegające na formułowaniu zarzutów korupcyjnych pod adresem przeciwników politycznych, i polityczne konsekwencje tej strategii. Ten pierwszy nurt jest wyraźny w badaniach zagranicznych (Muñoz i in. 2016; Benito i in. 2019; Ferrer 2020), a na tle polskiej debaty nad wielokadencyjnością czy zwycięstw wyborczych władarzy z zarzutami korupcyjnymi jawi się jako interesujący poznawczo, jak i ważny z punktu widzenia eliminacji skorumpowanych polityków z pozycji samorządowych. Instrumentalne wykorzystanie problemu korupcji stanowi z kolei ważny komponent walki wyborczej, na co wskazuje kampania samorządowa z 2018 r., w której formacja rządząca niejednokrotnie przedstawiała samorząd jako siedlisko patologicznych układów (Danek 2018). Taki obraz samorządu może stanowić nie tylko instrument mobilizacji wyborczej, ale także legitymizować centralistyczne tendencje prezentowane jako skuteczny sposób na rozbicie lokalnych układów korupcyjnych. W tym ujęciu kluczowego znaczenia nabiera rzetelna wiedza na temat zarówno skali oraz specyfiki korupcji samorządowej, jak i skuteczności istniejących mechanizmów antykorupcyjnych, gdyż ułatwi ocenę celowości i wiarygodności postulowanych rozwiązań instytucjonalnych.

Aneks

Tab. 1. Synteza literatury na podstawie postawionych pytań badawczych⁴

Dyscyplina naukowa	Liczba publikacji	Źródła danych (pierwotne/wtórne)*	Główne problemy badawcze	Główne konkluzje
nauki prawne	32	6 pierwotne/ 26 wtórne	<ul style="list-style-type: none"> • stan i skuteczność regulacji prawnych mających ograniczać korupcję wśród radnych i urzędników samorządowych, przede wszystkim nakazy i ograniczenia w zakresie: publikowania oświadczeń majątkowych, prowadzenia działalności gospodarczej, zasiadania w organach spółek prawa handlowego, naboru pracownikó • ewolucja regulacji prawnych mających ograniczać korupcję samorządową, z uwzględnieniem roli takich instytucji jak Trybunał Konstytucyjny • dostępne rozwiązania organizacyjne w zakresie przeciwdziałania korupcji w samorządzie, takie jak centralna agencja antykorupcyjna, kodeksy etyki, procedury zamówień publicznych • główne wzorce nieprawidłowości prowadzące do marnotrawstwa środków publicznych, łącznie z przykładami praktyk legalnych, lecz stanowiących uszczerbek dla interesu publicznego 	<ul style="list-style-type: none"> • na początku transformacji ustrojowej pojawił się problem braku kryteriów pozwalających określić, kiedy dochodzi do nadużycia władzy przez funkcjonariuszy samorządowych ze względu na brak zgody co do pojęcia interesu publicznego oraz zmiany w zakresie kompetencji poszczególnych jednostek samorządu terytorialnego • regulacje antykorupcyjne są trudne do wyegzekwowania i wiele z nich ma charakter fasadowy ze względu na brak zdefiniowania sankcji za ich łamanie lub sankcje są fikcyjne ze względu na brak wskazania podmiotu odpowiedzialnego za ich stosowanie • regulacje w zakresie kontroli oświadczeń majątkowych są trudne do wyegzekwowania ze względu na braki kadrowe • regulacje antykorupcyjne są często obchodzone przez samorządowców, np. zakaz prowadzenia działalności gospodarczej dotyczący funkcji kierowniczych obchodzi się przez przepisanie firmy na członka rodziny, konkurencyjny nabór obchodzi się, zatrudniając doradców i asystentów, dla których nie jest wymagana procedura konkursowa • regulacje antykorupcyjne są skomplikowane, opierają się na kilku ustawach, są wyrażone zawiłym językiem i mało precyzyjne, co stwarza problemy w ich interpretowaniu i daje uznaniową władzę tym, którzy powinni je stosować • brakuje odpowiedniego nadzoru nad samorządem w zakresie egzekwowania prawa antykorupcyjnego (np. regionalne izby obrachunkowe nie są w stanie dotrzeć do wielu nadużyć ze względu na zakres kompetencyjny tej instytucji) • regulacje antykorupcyjne ograniczające możliwość prowadzenia działalności gospodarczej lub podejmowania dodatkowego zatrudnienia zniechęcają do angażowania się w działalność samorządową • orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego dotyczące regulacji antykorupcyjnych w samorządzie wzmocniają ich wagę, są wyraźnym sygnałem, że w imię ochrony interesu publicznego można ograniczać niektóre prawa radnych i urzędników oraz stanowią wskazówkę dla ustawodawcy w zakresie granic ewentualnych zmian prawa antykorupcyjnego • 56% badanych urzędników samorządowych uważa, że Prawo zamówień publicznych zmniejszyło możliwości korupcyjne, a 33% uważa, że zmniejszyło, ale w niewielkim zakresie, z kolei 90% badanych oferentów uważa, że system zamówień publicznych jest zbyt sformalizowany i preferuje zamawiającego (dane z 1999 r.) • ze względu na niedoskonałość istniejących regulacji prawnych ważnym elementem przeciwdziałania korupcji są czynniki pozaprawne, takie jak kodeksy etyczne i propagowanie kultury organizacyjnej opartej na jawności • główne wzory nieprawidłowości prowadzące do marnotrawstwa środków publicznych to: udzielanie zamówień publicznych z pominięciem Prawa zamówień publicznych, niegospodarna sprzedaż majątku samorządowego, angażowanie majątku samorządowego w spółki przynoszące straty, nierzetelne zarządzanie majątkiem nadzorowanym przez gminę, nabór urzędnicy po znajomości • procedura konkursowa rozdziału środków z Rządowego Funduszu Inwestycji Lokalnych (drugiej tury) została tak skonstruowana, aby dać możliwość uznaniowej i niemerytorycznej dystrybucji tych środków; miasta na prawach powiatu, które są bastionem opozycji, dostały środki nieproporcjonalnie małe w stosunku do liczby ich ludności, np. jedna trzecia wszystkich środków przyznanych miastom na prawach powiatu trafiła do siedmiu miast okręgu wyborczego nr 31, z którego w wyborach parlamentarnych startuje główny decydent funduszu (jest tam 6% ludności miast na prawach powiatu)

⁴ W tabeli nie uwzględniono jednej pozycji, która pojawiła się w ramach nauki o komunikacji społecznej i mediach.

* Do pozycji opartych na danych pierwotnych wliczono również te, w których wykorzystywano zarówno dane pierwotne, jak i dane wtórne. Chodziło przede wszystkim o określenie, w ilu pozycjach wykorzystuje się dane pierwotne.

<p>nauki sociologiczne</p>	<p>13</p>	<p>9 pierwotne/ 4 wtórne</p>	<ul style="list-style-type: none"> • postawy wobec korupcji w samorządzie oraz doświadczenia korupcyjne w relacjach z funkcjonariuszami samorządowymi • wpływ odgrywanymi przez radnych rol społeczno-zawodowych (w sektorach publicznym, prywatnej gospodarce, organizacji pozarządowych) na ryzyko dominacji partycularnych interesów (brudnych wspólnot czy amoralnego familizmu) w strukturach organów stanowiących samorządu • zjawiska korupcyjne w relacjach między organizacjami pozarządowymi a samorządem oraz mechanizmy zapobiegania im • główne ryzyka korupcji w samorządzie związane z inwestycjami budowlanymi • praktyki klientelistyczne stosowane przez organy władzy wykonawczej i ich wpływ na reelekcję oraz partycypację lokalną • wykorzystanie wskaźnika jednej oferty w zamówieniach publicznych jako miary korupcji w samorządzie • związki między miejscem w strukturze społecznej i cechami kulturowymi respondentów a ich wyobrażeniami o korupcji i doświadczeniami korupcyjnymi na poziomie regionalnym • uwarunkowania korupcji w regionie podlaskim 	<ul style="list-style-type: none"> • korupcja na poziomie centralnym pozwala na racjonalizację praktyk korupcyjnych w środowiskach lokalnych, a negatywne nastawienie badanych do praktyk korupcyjnych nie prowadzi do podejmowania przez nich jakichkolwiek działań przeciwko korupcji • radni są przestrzegani przez obywateli jako bardziej skorumpowani niż urzędnicy samorządowi, ponieważ 45% badanych obywateli zetknęło się nepotyzmem wśród radnych, a 35% – z nepotyzmem wśród urzędników, 11% zetknęło się z braniem łapówek przez radnych, a 10% z braniem łapówek przez urzędników (dane z 2002 r.) • 30% badanych urzędników samorządowych akceptuje zachowania ewidentnie będące konfliktem interesu (dane z 2002 r.) • 36% radnych w Polsce zajmuje jednocześnie stanowiska w sektorze publicznym (najwięcej to pracownicy oświaty): 26% w gminach wiejskich, 34% w gminach miejsko-wiejskich, 57% w powiatach, 54% w województwach, co może osłabiać ich funkcję kontrolną wobec władz wykonawczych i podporządkowuje ich interesom organów biurokratycznych, w których są zatrudnieni, a nie całej wspólnotie samorządowej (dane z 2014 r.) • udzielanie dotacji publicznych organizacjom pozarządowym jest narażone na korupcję, ponieważ nie opiera się na transparentnych procedurach i dobrze funkcjonujących mechanizmach kontroli wewnętrznej i zewnętrznej, ale na utrwalonych lokalnie zwyczajach • lokalni politycy nie są zainteresowani wprowadzeniem bardziej przejrzystych procedur rozdziału środków dla organizacji pozarządowych, ponieważ utrudnia to im rozdział funduszy według kryteriów towarzyskich i politycznych, ale także jest dodatkowym obciążeniem w pracy i ułatwia działanie organom kontroli • koszty korupcji samorządowej w związku z inwestycjami budowlanymi wynoszą od kilku do kilkudziesięciu procent wartości inwestycji budowlanej, a do przejawów korupcji dochodzi najczęściej w związku z wydawaniem pozwoleń na budowę oraz decyzji o warunkach zabudowy • burmistrz przyjmujący rolę patrona, który jest w stanie wszystko „załatwić” dla gminy, korzystając także ze swoich koneksji na wyższych szczeblach władzy, może osłabić partycypację i konkurencję lokalną, ponieważ mieszkańcy uczą się postawy wyczekującej i roszczeniowej (przyjmując rolę klientów), a potencjalni konkurenci, antycypując porażkę, rezygnują ze startu w wyborach • władze wykonawcze gmin stosują wiele strategii klientelistycznych mających zwiększyć ich szanse na reelekcję, ale badania ogólnopolskie nad wymianą władz wykonawczych w latach 2006, 2010 i 2014 pokazały, że to przede wszystkim tzw. efekt inkumbenta zwiększa szanse reelekcji, a nie strategie klientelistyczne stosowane przez inkumbentów • jednostronne postępowania w procedurze zamówień publicznych mogą być wskaźnikiem ryzyka korupcji w gminie i pozwalają na porównania między gminami – według tego wskaźnika urzędy gminne są mniej narażone na korupcję niż jednostki im podległe, takie jak spółki komunalne, szkoły, ośrodki pomocy społecznej • im wyższe wykształcenie, tym większa sprawność w przedstawianiu precyzyjnych definicji korupcji, rozpoznawaniu korupcji oraz większa skłonność do uznawania za korupcję wręczania prezentów urzędnikom • w Białymstoku stwierdzono wyższy poziom percepcji korupcji niż w Bielsku, co jest najprawdopodobniej efektem większej populacji, która powoduje mniejsze zainteresowanie sprawami lokalnymi, niższą kontrolę społeczną oraz mniejszą częstotliwość bezpośrednich kontaktów z lokalnymi elitami • percepcja stopnia korupcji poszczególnych kategorii zawodowych w Białymstoku i Bielsku była obarczona błędami, przede wszystkim była efektem aktualnych doniesień medialnych o korupcji wśród przedstawicieli konkretnych kategorii zawodowych • czynniki sprzyjające korupcji w regionie podlaskim to nieufność wobec władz lokalnych i instytucji publicznych, brak poczucia sprawstwa lokalnego, położenie w regionie przygranicznym i peryferyjnym (tzn. na granicy państwowej i z Unią Europejską), dominacja środków z Unii Europejskiej jako środków zewnętrznych przy braku innych ważnych źródeł kapitału, duży poziom zasiedloności i różnice narodowościowo-religijne
--------------------------------	-----------	----------------------------------	---	---

Tab. 1 – cd.

Dyscyplina naukowa	Liczba publikacji	Źródła danych (pierwotne/wtórne)*	Główne problemy badawcze	Główne konkluzje
nauki o zarządzaniu i jakości	10	5 pierwotne/ 5 wtórne	<ul style="list-style-type: none"> • zjawisko korupcji samorządowej jako koszt transformacji ustrojowej • przedstawienie strategicznego podejścia do przeciwdziałania korupcji w urzędach administracji lokalnej • efektywność nowoczesnych metod zarządzania jakością samorządów • przeciwdziałanie korupcji • uwarunkowania i wzory korupcji w funkcjonowaniu spółek z udziałem kapitału samorządowego • nieprawidłowości w polityce personalnej w urzędach samorządowych • skala zjawiska nepotyzmu w samorządzie gminnym • nieetyczne zjawiska w relacjach między trzecim sektorem a administracją samorządową, takie jak klientelizm i nepotyzm 	<ul style="list-style-type: none"> • korupcja władzy lokalnej jest patologią, wzmacnianą przez „wstrząs społeczny” spowodowany transformacją ustroju • konstruowanie strategii antykorupcyjnych powinno opierać się na ogólnie przyjętych i stosowanych zasadach konstruowania dokumentów strategicznych, horyzont czasowy strategii powinien obejmować okres około pięciu lat, a wola polityczna lokalnych władz jest kluczowym warunkiem efektywnego wdrażania takich dokumentów • nawet najlepsze i najsurowsze przepisy prawa nie są w stanie wyeliminować korupcji w Polsce, ponieważ problem tkwi w mentalności, wobec tego należy działać na rzecz zmiany etyki społecznej i wzmacniać społeczeństwo obywatelskie • polskie urzędy samorządowe są coraz bardziej aktywne w zakresie wdrażania standardów antykorupcyjnych przez takie działania jak przyjmowanie kodeksów etycznych, szkolenia etyczne czy wprowadzanie systemów zarządzania jakością ISO 9001 • badania w województwie podkarpackim pokazały, że poziom infrastruktury etycznej w urzędach gminnych jest niski i najwyższym standardem jest przyjęcie kodeksów etyki: 26% gmin osiągnęło 1 na pięciopunktowej skali (nie sformułowało standardów etycznych w organizacji), 10% osiągnęło 2 (sformułowało niektóre standardy etyczne), 50% osiągnęło 3, czyli ma kodeks etyczny (dane z 2016 r.) • należy wzmocnić pozycję demaskatorów jako ważnego instrumentu w walce z korupcją • proces powoływania członków rad nadzorczych spółek komunalnych ma charakter nepotystyczno-kołesioński, czasem z ewidentnymi zjawiskami łamania prawa, a społeczeństwo przyzwyczaiło się do bagatelizowania praktyk polegających na zawłaszczeniu spółek komunalnych i traktuje to jako domenę każdej władzy • studium przypadku urzędu miejskiego Łodzi pokazało, że dochodziło tam do celowego zawłaszczania stanowisk urzędniczych i zarządzanych przez osoby powiązane partyjnie i rodzinnie z władzami wykonawczymi, a dzięki temu zasoby spółek komunalnych (np. posady i zamówienia publiczne w spółkach) były wykorzystywane do umacniania władzy przez inkumbentów • przepisy prawa wymagające otwartego i konkurencyjnego naboru urzędników są omijane przez zastosowanie różnego rodzaju technik, np. zatrudnienie na zastępstwo, sprofilowanie sylwetki kandydata pod kątem wybranej osoby, reorganizacja urzędu w celu stworzenia nowych stanowisk kierowniczych • w 2016 r. 43% ankietowanych urzędników w województwie warmińsko-mazurskim uznało, że nepotyzm występuje w organizacjach sektora publicznego, 40% nie miało zdania w tej sprawie, a 17% uznało, że to zjawisko nie występuje; poziom wskazań na występowanie zjawiska nepotyzmu nie różni się od wcześniejszych badań na ten temat prowadzonych w skali ogólnokrajowej w 2002 r., co ma dowodzić, że poziom nepotyzmu utrzymuje się na niezmiennym poziomie w całym okresie funkcjonowania samorządu gminnego • istnieje obustronna zależność organizacji pozarządowych i władz samorządowych, ponieważ te pierwsze są zależne od dotacji publicznych, a te drugie korzystają z kapitału etycznego trzeciego sektora, co prowadzi do powstawania nieformalnych powiązań między organizacjami pozarządowymi a przedstawicielami władz samorządowych, w ramach których dotacje publiczne dzielone są partycypacyjnie i bez procedury konkurencyjnej

<p>nauki o polityce i administracji</p>	<p>7</p>	<p>3 pierwotne/ 4 wtórne</p>	<p>diagnoza zagrożeń korupcyjnych towarzyszących wdrażaniu Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego w latach 2004–2006</p> <ul style="list-style-type: none"> • stan wiedzy oraz postawy antykorupcyjne wśród urzędników samorządowych • wpływ klientelizmu na funkcjonowanie władz lokalnych z punktu widzenia reelekcji oraz zjawiska wielokadencyjności władz wykonawczych • strategie stosowane przez polityków lokalnych w celu osłabienia mechanizmów rozliczalności wertykalnej (wybory lokalne) w wypadku ujawnienia praktyk korupcyjnych • rola mediów lokalnych i regionalnych jako instrumentu ujawniania praktyk korupcyjnych <p>system zarządzania Zintegrowanym Programem Operacyjnym Rozwoju Regionalnego na poziomie samorządu wojewódzkiego nie dysponuje wystarczającymi barierami dla korupcji ze względu na skomplikowany i wieloetapowy proces zarządzania, niewłaściwy rozkład odpowiedzialności instytucji, brak specjalnych regulacji pozwalających na zgłaszanie korupcji oraz duży wpływ nieformalnych norm kosztem sformalizowanych procedur</p> <ul style="list-style-type: none"> • wykształcenie kadry i wielkość samorządu różnicują poziom przekonania o możliwości przeciwdziałania korupcji, tzn. urzędnicy lepiej wykształceni i z większych samorządów są bardziej skłonni wierzyć, że korupcji „można się pozbyć” z samorządów, wraz ze wzrostem wielkości miast wzrasta także poziom dezaprobaty dla zachowań nepotystycznych w samorządzie • urzędnicy samorządowi wykazują niski poziom wiedzy na temat prawnego obowiązku informowania organów ścigania o korupcji wśród urzędników, choć większość z nich deklaruje gotowość do zgłoszenia zachowań korupcyjnych wśród swoich kolegów • władza wójta, burmistrza, prezydenta umożliwiała monopolizowanie wpływu na urząd miasta i spółki komunalne, ale także na lokalne media i środowiska biznesowe – wpływ ten jest wykorzystywany do zapewnienia reelekcji • wielokadencyjność burmistrza może być wynikiem patronacko-klientelistycznych zasad organizacji stosunków lokalnych, którym towarzyszy brak krytycznych mediów oraz krytycznej rady miasta, a wyborcy popierają inkumbenta, ponieważ postrzegają go jako gwaranta ciągłości i stabilności oraz dobrego gospodarza • badanie klientelistycznych układów władzy jest trudne i nie da się w pełni obiektywnie wykaazać zależności między partycyparystycznym wykorzystaniem zasobów publicznych przez władze miasta a wsparciem ze strony lokalnych środowisk dla inkumbenta – badacz jest skazany na publicznie dostępne dane, na podstawie których rekonstruuje powiązania między lokalnymi aktorami, ale nie jest w stanie udowodnić, że te powiązania mają wpływ na ich decyzje; jednak nie należy spychać na margines „socjologii układów lokalnych”, gdyż bada ona ważny fragment rzeczywistości • rządzący mogą stosować wśród wyborców trzy strategie osłabiające ich rozliczenie za korupcję: zarządzanie informacją o korupcji, zmiana kryteriów oceny rządzących, zmiana reguł gry wyborczej, przy czym pierwsza strategia jest najbardziej efektywna • lokalne i regionalne media są skutecznym podmiotem ujawniającym nadużycia władz lokalnych, a ich działania uruchamiają i intensyfikują aktywność instytucji wymiaru sprawiedliwości, prowadzą do zmiany prawa lokalnego oraz wymiany osób uwikłanych w korupcyjny skandal • przedmiotem dochodzeń reporterskich są częściej te zjawiska patologiczne, które łatwiej udowodnić i dostrzec (np. nepotyzm czy konflikt interesów przy alokacji środków)
---	----------	----------------------------------	---

Tab. 1 – cd.

Dyscyplina naukowa	Liczba publikacji	Źródła danych (pierwotne/wtórne)*	Główne problemy badawcze	Główne konkluzje
ekonomia i finanse	6	2 pierwotne/ 4 wtórne	<ul style="list-style-type: none"> • główne obszary ryzyka korupcji w samorządzie • przyczyny korupcji w polskich samorządach oraz ewolucja praktyk korupcyjnych • podstawowe nieprawidłowości w procesie gospodarowania kapitałem ludzkim w samorządzie • różnice w poziomie przestrzeganej korupcji między województwami • wykorzystanie dotacji celowych w ramach Funduszu Dróg Samorządowych jako partyjny instrument nagradzania „swoich” samorządów przez władzę centralną • kryteria dystrybucji środków finansowych z drugiej tranzy Rządowego Funduszu Inwestycji Lokalnych z uwzględnieniem afiliacji politycznych władzy wykonawczej 	<ul style="list-style-type: none"> • do głównych obszarów ryzyka korupcji w samorządzie należą finansowanie partii politycznych, transakcje dotyczące nieruchomości, tzn. prywatyzacja, dzierżawa, pozwolenia na budowę, gospodarka przestrzenna, zamówienia publiczne, przydział mieszkań, wydawanie dokumentów • dane dotyczące percepcji korupcji za lata 2005–2013 wskazują na spadek liczby zjawisk korupcyjnych, co może być konsekwencją zmian prawnych i innowacyjnych zmian zwiększających przejrzystość funkcjonowania instytucji publicznych (w tym nowych technologii informacyjno-komunikacyjnych) • istnieje rozróżnienie między oficjalnymi regulacjami w zakresie polityki personalnej w urzędzie, postulującymi otwartość i jawność, a praktyką rekrutacji i systemu awansowania pracowników – w drugim wypadku brakuje spójnego i przejrzystego systemu awansu, a istotną rolę odgrywa czynnik polityczny, tzn. wola kierownika jednostki decyduje o pozycji pracownika • niższa percepcja korupcji występuje w regionach biedniejszych, w których sektor publiczny jest bardziej rozbudowany, wobec tego nie ma dodatniej zależności między wielkością regionalnego sektora publicznego a percepcją korupcji • rozdział środków z Rządowego Funduszu Dróg Samorządowych wykazuje skrzywienie, które może być interpretowane jako wynikające z orientacji politycznej władz samorządowych, a skala tego skrzywienia jest większa w porównaniu z innymi programami dotacyjnymi sprzed lat • rozdział środków z Rządowego Funduszu Inicjatyw Lokalnych jest wyraźnie uwarunkowany afiliacjami politycznymi wódatrzy gmin, tzn. samorzady rządzone przez Zjednoczoną Prawicę mają dużo większą szansę na uzyskanie dotacji niż opozycja oraz neutralni wódatrzy, np. wśród gmin rządzonych przez opozycyjny blok senacki 19% gmin uzyskało dotację, a z tych rządzonych przez Zjednoczoną Prawicę – 86%. w gminach biedniejszych rządzonych przez opozycję i Zjednoczoną Prawicę również istnieją duże różnice w średniej wartości dofinansowania <i>per capita</i>, tzn. w gminach opozycyjnych jest to 35 zł, a w gminach rządzonych przez Zjednoczoną Prawicę – 255 zł, co podważa narrację rządu, że gminy rządzone przez Zjednoczoną Prawicę dostają więcej, bo są zazwyczaj uboższe

Źródło: opracowanie własne.

Tab. 2. Wykaz publikacji uwzględnionych w przeglądzie i ich szczegółowa charakterystyka pod względem postawionych pytań badawczych⁵

Publikacja/dyscyplina nauki	Problem badawczy	Wykorzystane źródła danych (pierwotne/wtórne)	Główne konkluzje
1. Kudrycka B., 1991, „Nadużycie funkcji publicznej przez urzędnika”, <i>Samorząd Terytorialny</i> , nr 5, s. 23–33/ nauki prawne	prawne ograniczenia nadużyć funkcji publicznej przez urzędnika samorządowego	dane wtórne (przepisy prawne)	<ul style="list-style-type: none"> • dotychczasowy model odpowiedzialności urzędnika jest mało efektywny, gdyż jest zbyt skomplikowany (urzędnik funkcjonuje w trzech reżimach: odpowiedzialności materialnej, karnej i dyscyplinarnej) i nie precyzuje jasno, kiedy nastąpiło nadużycie funkcji publicznej • należy dostosować zmieniające się przepisy do nowych warunków ustrojowych • w warunkach zmian ustrojowych pojawia się problem znalezienia jasnych i obiektywnych kryteriów służących do oceny zachowań urzędnika (brak zgody co do pojęcia interesu publicznego, częste zmiany zakresu zadań poszczególnych jednostek samorządu terytorialnego) • wiele postępowań administracyjnych wymyka się jakiegokolwiek kontroli • należy zwiększyć jawność postępowania administracyjnego tam, gdzie decyduje się o zaangażowaniu środków publicznych, z sankcją nieważności aktów władczych tam, gdzie naruszono wymóg jawności
2. Jagoda J., 1998, „Ograniczenia antykorupcyjne dotyczące radnych”, <i>Samorząd Terytorialny</i> , nr 6, s. 33–41/ nauki prawne	przepisy antykorupcyjne dotyczące radnych, przy czym autorka analizuje zmiany tych przepisów związane z pojawieniem się nowej ustawy antykorupcyjnej z 1997 r. oraz nowelizacją innych ustaw regulujących status radnego	dane wtórne (przepisy prawne)	<ul style="list-style-type: none"> • w wyniku zmian prawnych (tzn. nowej ustawy antykorupcyjnej z 1997 r.) jedynym aktem prawnym regulującym ograniczenia w prowadzeniu działalności gospodarczej przez radnych będzie Ustawa o samorządzie terytorialnym z 1990 r., ponieważ nowa Ustawa o ograniczeniu prowadzenia działalności gospodarczej przez osoby pełniące funkcje publiczne nie odnosi się wprost do radnych
3. Suwaj R., 2000, „Analiza stanu prawnego w zakresie problematyki antykorupcyjnej na poziomie gminy”, <i>Samorząd Terytorialny</i> , nr 4, s. 35–31/ nauki prawne	stan prawny w zakresie rozwiązań antykorupcyjnych wobec radnych oraz osób wydających decyzje administracyjne z upoważnienia wójta, burmistrza czy prezydenta miasta	dane wtórne (przepisy prawne)	<p>są dwa podstawowe problemy osłabiające efektywność prawa antykorupcyjnego:</p> <ul style="list-style-type: none"> • brak zdefiniowania sankcji za naruszenie zakazów i nakazów wobec radnych i zarządów • tzw. fikcyjne sankcje, kiedy sankcje przewidziano, ale nie określono wyraźnie organu, który ma je stosować lub nie określono sposobu stosowania sankcji
4. Dolecki J., 2000, „Etyka w zarządzaniu gminą. Zamówienia publiczne”, <i>Samorząd Terytorialny</i> , nr 4, s. 88–98/ nauki prawne	analiza funkcjonowania Ustawy o zamówieniach publicznych z 1994 r. z punktu widzenia postaw zamawiających i oferentów (w ramach analizy pojawia się istotny wątek dotyczący postrzeganych barier dla korupcji wprowadzonych przez ustawę)	dane pierwotne, tzn. ogólnopolskie badania ankietowe przeprowadzone w 1999 r. przez miesięcznik „Zamówienia Publiczne. Doradca”	<ul style="list-style-type: none"> • większość zamawiających uważa, że Ustawa o zamówieniach publicznych zmniejszyła możliwości korupcyjne (46% – tak, 31% – tak, w niewielkim zakresie) • wśród urzędników administracji samorządowej 56% uważa, że Ustawa o zamówieniach publicznych zmniejszyła możliwości korupcyjne, a 33% twierdzi, że zmniejszyła w niewielkim zakresie • 90% badanych oferentów uważa, że system zamówień publicznych jest zbyt sformalizowany i preferuje zamawiającego • przepisy regulujące zamówienie publiczne, które mają zapewnić konkurencyjność i równość, nie są w stanie zapewnić realizacji tych zasad

⁵ Publikacje z tabeli 2 nie pojawiają się w bibliografii, z wyjątkiem tych, na które bezpośrednio powoływano się w tekście.

Tab. 2 – cd.

Publikacja/dyscyplina nauki	Problem badawczy	Wykorzystane źródła danych (pierwotne/wtórne)	Główne konkluzje
5. Kudrycka B., 2000, „Etyczne obowiązki radnych i urzędników w przeciwdziałaniu korupcji”, <i>Samorząd Terytorialny</i> , nr 4, s. 88–98/ nauki prawne	Problem badawczy analiza kosztów korupcji oraz instrumentów organizacyjno-prawnych wspomagających etyczne zarządzanie sprawami publicznymi	Wykorzystane źródła danych (pierwotne/wtórne) dane wtórne (dane Transparency International i przepisy prawne)	Główne konkluzje <ul style="list-style-type: none"> wszystkie najważniejsze akty prawne dotyczące wartości i powinności służby cywilnej dotyczą tylko administracji rządowej, a powinności urzędników samorządowych są mgliście uregulowane w Ustawie o pracownikach samorządowych mimo wprowadzenia wielu przepisów antykorupcyjnych w samorządzie są one sztuczne, tzn. poziom ich egzekwowania jest niski ze względu na brak lub fikcyjność sankcji oraz wypracowanie metod obchodzenia przepisów (np. pełnienie funkcji zastępcy przez radnych lub przepisywanie działalności gospodarczej na rodzinę) zmiany w ustawodawstwie nie wystarczą, aby ograniczyć praktyki korupcyjne w samorządzie, jeżeli nie nastąpią zmiany w ramach etyki wewnętrznej – takie zmiany można propagować np. przez konkursy dla samorządów na wdrażanie indywidualnej infrastruktury etycznej, czego przykładem jest konkurs „Wspólnota” na Samorządową Lilię
6. Śmigiejska J., 2000, „Korupcja w małym mieście”, w: J. Kurczewski, B. Łaciak (red.), <i>Korupcja w życiu społecznym</i> , Warszawa: Instytut Spraw Publicznych, s. 111–126/ nauki socjologiczne	postawy i doświadczenia korupcyjne w relacjach z samorządem w małym mieście	dane pierwotne, tzn. wywiady swobodne prowadzone w 1999 r. z urzędnikami, mieszkańcami i młodzieżą licealną	<ul style="list-style-type: none"> Korupcja na poziomie centralnym pozwala na racjonalizację praktyk korupcyjnych w środowiskach lokalnych (stolica rozgrzesza powszechnością zjawiska) demokratyzacja nie prowadzi do wygaszania korupcji negatywne nastawienie badanych do praktyk korupcyjnych nie prowadzi ich do podejmowania jakichkolwiek działań przeciwdziałających korupcji
7. Frączak P., Skrzypiec R., 2002, „Główne mechanizmy korupcyjne występujące w działalności organizacji pozarządowych”, w: P. Frączak, R. Skrzypiec (red.), <i>Przejrzysta gmina, organizacje pozarządowe, korupcja</i> , Warszawa: Ośrodek Badań Aktywności Lokalnej przy Stowarzyszeniu Asocjacje, s. 2–10/ nauki socjologiczne	rodzaje mechanizmów korupcyjnych związanych z funkcjonowaniem organizacji pozarządowych	dane wtórne (materiały zebrane w latach 1999–2001 przez Stowarzyszenie Asocjacje, dotyczące dotacji udzielanych organizacjom pozarządowym przez samorządy lokalne, materiały prasowe, raporty instytucji publicznych, literatura przedmiotu)	<ul style="list-style-type: none"> samodzielność finansowa gmin, przy ograniczonych mechanizmach kontroli wewnętrznej i zewnętrznej oraz słabość takich mechanizmów w trzecim sektorze, powoduje, że dużego znaczenia w przeciwdziałaniu korupcji w relacjach na linii samorząd – organizacje pozarządowe nabiera kontrola społeczna
8. Skrzypiec R., 2002, „Mechanizmy zabezpieczające procedury udzielania oraz rozliczania dotacji dla organizacji pozarządowych z budżetów polskich gmin przed zjawiskami korupcyjnymi”, w: P. Frączak, R. Skrzypiec (red.), <i>Przejrzysta gmina, organizacje pozarządowe, korupcja</i> , Warszawa: Ośrodek Badań Aktywności Lokalnej przy Stowarzyszeniu Asocjacje, s. 48–62/ nauki socjologiczne	ocena stosowanych przez administrację gminną rozwiązań (również w dostępie do informacji, przejrzystość procedur) mających ograniczyć korupcję przy udzielaniu i rozliczaniu dotacji dla organizacji pozarządowych	dane wtórne (dokumenty urzędowe, raporty z kontroli NIK, wyniki monitoringów)	<ul style="list-style-type: none"> stosowane procedury stanowią pole do nadużyć i nieprawidłowości lokalni politycy nie są zainteresowani wprowadzeniem bardziej przejrzystych procedur rozdzielania środków, bo to utrudnia im rozdział funduszy według kryteriów towarzyszących i politycznych, ale także jest dodatkowym obciążeniem w pracy i ułatwia działanie organom kontroli przykład Szczecina pokazuje, że choć wprowadzono tam przejrzyste zasady udzielania dotacji, to jednocześnie lokalni politycy i urzędnicy zakładają własne organizacje pozarządowe, które mogą aplikować o środki z tego samego samorządu

<p>9. Frączak P., Skrzypiec R., 2002, „Od usankcjonowanego zwyczajów do modelowych rozwiązań”, w: P. Frączak, R. Skrzypiec (red.), <i>Przejrzysta gmina, organizacja pozarządowe, korupcja</i>, Warszawa: Ośrodek Badań Aktywności Lokalnej przy Stowarzyszeniu Asocjacje, s. 27–47/ nauki socjologiczne</p>	<p>celem opracowania jest przetestowanie narzędzia społecznej kontroli udzielania dotacji dla organizacji pozarządowych przez gminę, a celem wtórnym – ocena procedur udzielania dotacji publicznych dla trzeciego sektora przez gminę, tak aby zlokalizować ryzyka korupcji (w badaniu wykorzystano model „przejrzystej gminy” wypracowany przez Andrzeja Szeniawskiego w ramach programu „Przeciw Korupcji”)</p>	<p>dane pierwotne (wywiady kwestionariuszowe podczas badań terenowych w 10 gminach) i wtórne (dokumenty urzędowe)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • udzielenie dotacji w badanych gminach istotnie odbiega od modelu „przejrzystej gminy”, a opiera się raczej na „usankcjonowanych zwyczajach” niż zestawie procedur
<p>10. Gałęski R., 2002, „Zjawiska korupcyjne w administracji samorządowej i ograniczenie tych zjawisk”, w: A. Błaś (red.), <i>Studia nad samorządem terytorialnym</i>, Wrocław: Kolonia Limited, s. 307–351/ nauki prawne</p>	<p>ewolucja prawnych narzędzi służących przeciwdziałaniu korupcji w samorządzie</p>	<p>dane wtórne (literatura przedmiotu i przepisy prawne)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • ograniczenia i nakazy antykorupcyjne mają zapobiegać wikłaniu się funkcjonariuszy publicznych w sytuacje dwuznaczne, a jednocześnie, przez zapewnienie odpowiedniego funkcjonowania organów, budują zaufanie do państwa
<p>11. Piłera J., Whuk M., 2002, „Pola korupcji w samorządzie”, w: A. Kojder, A. Sadowski (red.), <i>Klimaty korupcji</i>, Warszawa: Wydawnictwo Semper, s. 27–34/ nauki prawne</p>	<p>obszary zagrożenia korupcją w samorządzie</p>	<p>dane pierwotne (artykuł oparty na doświadczeniach autorów jako radnych i działaczach Transparency International w Polsce – brak odwołań do źródeł)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • korupcja w samorządzie zniechęca drobnych przedsiębiorców i sprzyja bezrobociu • korupcja rodzi frustrację społeczną i tęsknotę za rządami mocnej ręki • brakuje odpowiedniego nadzoru nad władzą samorządową
<p>12. Kubiak A., 2002, <i>Opinia publiczna i urzędnicy o korupcji w samorządach – raport z badań</i>, Warszawa: Fundacja im. Stefana Batorego/ nauki socjologiczne</p>	<p>postawy obywateli i urzędników samorządowych wobec korupcji w samorządzie</p>	<p>dane pierwotne (sondaż opinii publicznej na reprezentatywnej próbie oraz ankieta wśród urzędników)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • blisko 45% badanych obywateli zetknęło się z nepotyzmem wśród radnych (35% wśród urzędników), a 11% (10% wśród urzędników) – z braniem łapówek wśród radnych • praca urzędników jest oceniana lepiej niż radnych • urzędnicy postrzegają własną grupę zawodową jako mniej skorumpowaną niż widzi to ogół społeczeństwa • 30% badanych urzędników akceptuje zachowania ewidentnie będące konfliktem interesu • tylko 4% urzędników wskazało, że podczas swojej pracy miało dylematy związane z korupcją

Tab. 2 – cd.

Publikacja/dyscyplina nauki	Problem badawczy	Wykorzystane źródła danych (pierwotne/wtórne)	Główne konkluzje
13. Kijowski D., Kulesza M., Misiąg W., Prutis S., Stec M., Szlachta J., Zaleski J., 2004, „Diagnoza stanu terytorialnej administracji publicznej w Polsce”, <i>Samorząd Terytorialny</i> , nr 1–2, s. 56–60 (rozdział „Etyczne aspekty wykonywania administracji publicznej”)/ nauki prawne	poziom korupcji w administracji samorządowej oraz ocena prawa antykorupcyjnego	dane wtórne (przepisy prawne oraz wyniki badań na temat percepcji korupcji)	<ul style="list-style-type: none"> • głównym problemem w eliminowaniu korupcji samorządowej jest stan legislacji antykorupcyjnej, charakteryzującej się fasadowymi zakazami i ograniczeniami, których nie da się wyegzekwować • należy wzmocnić skuteczność prawa antykorupcyjnego przez opatrzenie norm sankcjami za ich naruszenie, wskazanie podmiotu odpowiedzialnego za ich stosowanie oraz określenie metody kontroli podmiotu egzekwującego • należy wprowadzić rządowy nadzór nad legalnością realizacji prawa antykorupcyjnego w samorządzie • należy jasno określić odpowiedzialność organów administracji publicznej za egzekwowanie prawa antykorupcyjnego • wprowadzenie regulacji etycznych w stosunku do władz samorządowych powinno być poprzedzone wdrożeniem kodeksu etycznego dla funkcjonariuszy poziomu centralnego zgodnie z formułą, że „ryba psuje się od głowy” • zwrócono uwagę, co ma szczególne znaczenie z punktu widzenia obecnych tendencji, że władze centralne nie powinny wysyłać sygnałów wobec władz samorządowych, dyspozycyjność jest głównym kryterium nagradzania i oceny samorządu • należy wprowadzić zasadę odpowiedzialności odszkodowawczej Skarbu Państwa za szkody wyrządzone obywatelom w wyniku korupcji zgodnie z art. 77 Konstytucji
14. Sitniewski P., 2004, „Zasada jawności jako element strategii antykorupcyjnej w samorządzie terytorialnym”, w: S. Michałowski, A. Pawłowska (red.), <i>Samorząd lokalny aspekty funkcjonowania</i> , Lublin: Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej, s. 477–482/ nauki prawne	prawne gwarancje dla zasady jawności jako bariery dla korupcji w polskim samorządzie po 1990 r. oraz ocena efektywności antykorupcyjnej funkcji prawa do jawności	dane wtórne (przepisy prawne w zakresie gwarancji jawności i wolności słowa)	brak wyraźnych konkluzji
15. Kijowski D., Kulesza M., Misiąg W., Prutis S., Stec M., Szlachta J., Zaleski J., 2005, „Bariery prawne efektywnego i skutecznego funkcjonowania lokalnej i regionalnej administracji publicznej oraz propozycje ich likwidacji lub ograniczenia”, <i>Samorząd Terytorialny</i> , nr 1–2, s. 64–76 (rozdział: „Instrumenty antykorupcyjne w administracji”)/ nauki prawne	celem opracowania jest przedstawienie sposobów wdrożenia rekomendacji antykorupcyjnych zaproponowanych w diagnozie z 2004 r. (zob. poz. 13 – Kijowski D. i in. 2004)	dane wtórne (przepisy prawne)	<ul style="list-style-type: none"> • należy eliminować osoby podatne na korupcję, czyli zakazać pełnienia funkcji publicznych przez osoby prawomocnie skazane wyrokiem sądu za przestępstwa umyślne, niezależnie od wysokości wymierzonej kary • zapewnienie skuteczności regulacji antykorupcyjnych przez opatrzenie każdej normy antykorupcyjnej sankcją za jej naruszenie, zdefiniowanie procedur i organów odpowiedzialnych za jej aplikację, a następnie określenie procedur kontroli wykonania sankcji • uproszczenie regulacji prawnych, szczególnie procedur regulujących kontrolę oświadczeń majątkowych • postuluje się uchwalenie całościowej ustawy antykorupcyjnej, w której ujednoczona zostanie kategoria „funkcjonariusza publicznego” • administracja rządowa powinna być odpowiedzialna za nadzór przepisów antykorupcyjnych w jednostkach samorządu terytorialnego • należy wprowadzić odpowiedzialność odszkodowawczą za szkody wyrządzone przez organy władzy publicznej, przy czym ważną wskazówką jest definicja organu władzy publicznej Trybunału Konstytucyjnego, która pozwala domniemywać, że aby mówić o szkodzi, wystarczy działanie niezgodne z prawem takiego organu, niezależnie od tego, czy było subiektywnie zawinione przez osobę pełniącą funkcję

<p>16. Prutis S., 2006, „Instrumenty organizacyjno-prawne zapobiegania i zwalczania korupcji w samorządzie terytorialnym”, w: B. Cudowski (red.), <i>Odpowiedzialność jako instrument zapewnienia prawidłowego funkcjonowania samorządu terytorialnego</i>. (O potrzebie badań), Białystok: Wyższa Szkoła Administracji Publicznej im. Stanisława Staszica, s. 91–116/ nauki prawne</p>	<p>ocena skuteczności rozwiązań organizacyjnych i prawnych mających zapobiegać korupcji oraz propozycja zmian legislacyjnych mających zwiększyć skuteczność barier antykorupcyjnych</p>	<p>dane wtórne (przepisy prawa)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • powołaniu centralnej agencji antykorupcyjnej powinno towarzyszyć przyjęcie specjalnej ustawy, całościowo regulującej walkę z korupcją, ze szczególnym naciskiem na prewencję – ustawa ta powinna być podstawą wdrożenia strategii antykorupcyjnej • działania represyjne powinny być równoważone prewencyjnymi, a nowy organ antykorupcyjny powinien być monitorowany, aby wykorzystać jego doświadczenia przy konstruowaniu strategii antykorupcyjnej • należy znówelizować istniejące regulacje prawne, aby wyeliminować podstawowe mankamenty prawne
<p>17. Borczyk W., Wójcik M., 2006, „Strategiczne podejście do przeciwdziałania korupcji w urzędzie (lokalne strategie antykorupcyjne)”, w: C. Trutkowski (red.), <i>Przejrzysty samorząd. Podręcznik dobrych praktyk</i>. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar, s. 215–238/ nauki o zarządzaniu i jakości</p>	<p>przedstawienie strategicznego podejścia do przeciwdziałania korupcji w urzędach administracji lokalnej</p>	<p>dane wtórne (literatura przedmiotu i dobre praktyki)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • konstruowanie strategii antykorupcyjnych powinno opierać się na ogólnie przyjętych i stosowanych zasadach konstruowania dokumentów strategicznych • horyzont czasowy lokalnej strategii antykorupcyjnej powinien obejmować okres około pięciu lat • wola polityczna lokalnych władz jest kluczowym warunkiem budowania i wdrażania efektywnej strategii antykorupcyjnej • lokalna strategia antykorupcyjna obejmuje swoim zasięgiem przede wszystkim działania administracji, ale czyni to w powiązaniu z lokalną wspólnotą oraz w odniesieniu do realiów regionalnych, narodowych i europejskich
<p>18. Grosse T., 2006, „Analiza zagrożeń korupcyjnych w systemie zarządzania zintegrowanym programem operacyjnym rozwoju regionalnego (2004–2006)”, <i>Studia Regionalne i Lokalne</i>, nr 4, s. 19–41/ nauki o polityce i administracji</p>	<p>diagnoza zagrożeń korupcyjnych towarzyszących wdrażaniu Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego w latach 2004–2006</p>	<p>dane wtórne (dokumenty strategiczne, wytyczne, materiały z prasy)</p>	<p>system zarządzania Zintegrowanym Programem Operacyjnym Rozwoju Regionalnego nie dysponuje wystarczającymi barierami dla korupcji ze względu na następujące cechy:</p> <ul style="list-style-type: none"> • skomplikowany i wieloetapowy proces zarządzania • niewłaściwy rozkład odpowiedzialności poszczególnych instytucji • źle zaprojektowane instytucje, np. komitety sterujące • brak specjalnych regulacji pozwalających na zgłaszanie korupcji • wpływ nieformalnych norm kultury politycznej sprzyjających tajności oraz niechęci do włączania partnerów społecznych • nieformalne normy administracyjne często wypierają sformalizowane reguły programu
<p>19. Laskowski P., 2005, „Korupcja w samorządzie terytorialnym – patologia władzy czy koszt transformacji”, <i>Państwo i Społeczeństwo</i>, t. V, nr 1, s. 93–101/ nauki o zarządzaniu i jakości</p>	<p>zjawisko korupcji samorządowej jako koszt transformacji ustrojowej</p>	<p>dane wtórne (literatura przedmiotu, dane urzędowe, w tym statystyki Ministerstwa Sprawiedliwości)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • transformacja społeczno-gospodarcza i polityczna w Polsce stwarza warunki korzystne dla korupcji • jednym z najwyższych kosztów korupcji jest koszt niszczenia kapitału społecznego, którego odbudowanie jest trudne • nawet najlepsze i najsurowsze przepisy prawa nie są w stanie wyeliminować korupcji w Polsce, ponieważ problem tkwi w mentalności, wobec tego należy działać na rzecz zmiany etyki społecznej i wzmacniać społeczeństwo obywatelskie • korupcja władzy lokalnej jest patologią wzmacnianą przez „wstrząs społeczny” spowodowany transformacją ustroju

Tab. 2 – cd.

Publikacja/dyscyplina nauki	Problem badawczy	Wykorzystane źródła danych (pierwotne/wtórne)	Główne konkluzje
20. Kulesza M., 2006, „Reforma samorządu terytorialnego. Bariery antykorupcyjne”, w: A. Dylus, A. Rudowski, M. Zaborski (red.), <i>Korupcja. Oblicza, uwarunkowania, przeciwdziałanie</i> , Wrocław: Ossolineum, s. 35–38/ nauki prawne	efektywność standardów antykorupcyjnych w samorządzie	dane pierwotne (artykuł oparty na wieloletnim doświadczeniu autora jako jednego ze współautorów reformy samorządowej – brak odwołań do źródeł)	<ul style="list-style-type: none"> istniejące przepisy antykorupcyjne stwarzają pozory przeciwdziałania korupcji (np. zakaz prowadzenia działalności gospodarczej z wykorzystaniem mienia publicznego przez radnych lub zakaz łączenia stanowisk)
21. Adamowicz P., 2006, „Jakość polskich standardów antykorupcyjnych”, w: A. Dylus, A. Rudowski, M. Zaborski (red.), <i>Korupcja. Oblicza, uwarunkowania, przeciwdziałanie</i> , Wrocław: Ossolineum, s. 39–43/ nauki prawne	jakość polskich standardów antykorupcyjnych, ze szczególną koncentracją na samorządzie	dane pierwotne (artykuł oparty na doświadczeniach autora jako prezydenta Gdańska – brak odwołań do źródeł)	<ul style="list-style-type: none"> obowiązek składania oświadczeń majątkowych nie idzie w parze ze skutecznym mechanizmem ich weryfikacji ze względu na braki kadrowe (na 526 oświadczeń w Gdańsku jest tylko dwóch pracowników, którzy je weryfikują) ustawodawca nie rozciągnął obowiązku składania oświadczeń majątkowych na pracowników organizujących procedury przetargowe
22. Jasonek R., Braziewicz O., 2007, „Korupcja administracji samorządowej w Polsce – wybrane zagadnienia”, w: J. Sikorski (red.), <i>Sprawność administracji państwowej i samorządowej</i> , Kielce: Wydawnictwo Akademii Świętokrzyskiej, s. 155–173/ ekonomia i finanse	główne obszary ryzyka korupcji w samorządzie	dane wtórne (literatura przedmiotu i raport Banku Światowego z 1999 r.)	<p>do głównych obszarów ryzyka korupcji w samorządzie należą (enumeracja według raport Banku Światowego):</p> <ul style="list-style-type: none"> finansowanie partii politycznych transakcje dotyczące nieruchomości, tzn. prywatyzacja, dzierżawa, pozwolenia na budowę gospodarka przestrzenna zamówienia publiczne przydział mieszkań wydawanie dokumentów, np. dowodu osobistego, prawa jazdy
23. Drosik A., 2007, „Media regionalne na straży praworządności. Rola »Nowej Trybuny Opolskiej« w ujawnieniu »Afery Ratuszowej«”, w: A. Kracher, R. Riedel (red.), <i>Demokracja medialna – źródła władzy</i> , Racibórz: Wydawnictwo Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Raciborzu, s. 153–159/ nauki o polityce i administracji	rola mediów regionalnych jako instrumentu ujawniania praktyk korupcyjnych na przykładzie „Nowej Trybuny Opolskiej” i „afery ratuszowej”	dane wtórne (materiały prasowe)	<ul style="list-style-type: none"> media regionalne uruchomiły dynamikę, która doprowadziła do intensyfikacji działań prokuratury i ujawnienia kolejnych nieprawidłowości, ale także poważnych reperkusji politycznych, polegających na porażce wyborczej skorumpowanej ekipy i dojścia do władzy nowego środowiska politycznego z zachowawczym prezydentem

<p>24. Rutkowski P., 2008, „Klientelizm w perspektywie wyborów samorządowych – studium miasta średniej wielkości. Hipoteza klientelistyczna jako próba wyjaśnienia »fenomenu reelekcji«, w: J. Raciborski (red.), <i>Studia nad wyborami. Polska 2005–2006</i>, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar/ nauki o polityce i administracji</p>	<p>wpływ zjawiska klientelizmu na reelekcję prezydenta w wyborach samorządowych z 2006 r. w mieście na prawach powiatu liczącym kilkadziesiąt tysięcy mieszkańców, na zachodzie Polski</p>	<p>dane pierwotne (własne obserwacje i wywiady z anonimowymi respondentami) oraz wtórne (Biuletyn Informacji Publicznej, media lokalne) – dane wtórne są podstawą analizy biografii 20 osób z otoczenia prezydenta badanego miasta</p>	<ul style="list-style-type: none"> • analiza pokazuje, że związane z prezydentem osoby zajmujące kierownicze stanowiska w instytucjach władzy samorządowej w 2007 r. już w latach osiemdziesiątych miały z nim związki, gdy był prezydentem miasta z ramienia Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej, i stanowią wówczas lokalną elitę w władzy • elita polityczna PRL lat osiemdziesiątych zachowała swój status przez dwa następne dziesięciolecia • władza wójta, burmistrza, prezydenta umożliwiała monopolizowanie wpływu na urząd miasta i spółki komunalne, ale także na lokalne media i środowiska biznesowe – wpływ ten jest wykonywany do zapewnienia sobie reelekcji • badanie klientelistycznych układów władzy jest niezwykle trudne i nie da się w pełni, obiektywnie wykażać zależności między polityką personalną władz miasta a wsparciem ze strony lokalnych środowisk dla urzędującego prezydenta – badacz jest skazany na publicznym dostępnym materiale, na podstawie których rekonstruuje powiązania między lokalnymi aktorami, ale nie jest w stanie udowodnić, że te powiązania mają wpływ na ich decyzje (np. prezydent może zawsze powiedzieć, że nie podejmuje osobiste decyzji personalnych i jego koledzy zostali zatrudnieni w publicznym konkursie) • choć istnieją metodologiczne bariery w badaniu układów lokalnych, nie należy spychać na margines „sociologii układów lokalnych”, gdyż bada ona ważny fragment rzeczywistości
<p>25. Gurdek M., 2008, „Obowiązki wójta, starosty i marszałka województwa w zakresie składania oświadczeń i informacji określonych w tzw. przepisach antykorupcyjnych”, <i>Teoria – Administracja. Teoria – Dydaktyka – Praktyka</i>, nr 2, s. 21–53/nauki prawne</p>	<p>ocena efektywności przepisów antykorupcyjnych zobowiązujących wójta, starostę i marszałka w zakresie składania oświadczeń i udzielania innych informacji</p>	<p>dane wtórne (przepisy prawne)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • badane przepisy antykorupcyjne nie pełnią swojej funkcji w pełni efektywnie, gdyż zarówno terminy składania oświadczeń majątkowych, jak i sankcje za ich łamanie nie są precyzyjne, co daje szeroki margines interpretacji
<p>26. Piażek S., 2008, „Ocena funkcjonowania tzw. przepisów antykorupcyjnych w samorządzie terytorialnym – wybrane zagadnienia”, w: M. Stec (red.), <i>Stosunki pracy pracowników samorządowych</i>, Warszawa: Wolters Kluwer Bussines, s. 183–207/nauki prawne</p>	<p>ocena przepisów antykorupcyjnych, które nakazują zaprzestanie prowadzenia określonych typów aktywności pracownikom samorządowym oraz zobowiązują ich do poinformowania pracodawcy o stanie majątkowym oraz wykonywaniu równoległych zajęć</p>	<p>dane wtórne (przepisy prawne)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • ustawodawstwo antykorupcyjne dotyczące samorządów jest niespójne z prawem gospodarczym (w zakresie ograniczeń prowadzenia działalności gospodarczej) • ustawodawca, przez brak precyzyjnych i konsekwentnych sformułowań, jest winny sporów interpretacyjnych wokół przepisów antykorupcyjnych • wadliwe ustawodawstwo antykorupcyjne powoduje czasem, że nie tylko nie jest chroniony interes publiczny, ale także narusza ono interes prywatny w sytuacji obojętnej dla interesu publicznego

Tab. 2 – cd.

Publikacja/dyscyplina nauki	Problem badawczy	Wykorzystane źródła danych (pierwotne/wtórne)	Główne konkluzje
27. Wierzbica A., 2008, <i>Ograniczenia antykorupcyjne w samorządzie terytorialnym</i> , Warszawa: Wolters Kluwer/ nauki prawne	przedstawienie całościowego obrazu obowiązujących norm i rozwiązań prawnych mających na celu przeciwdziałanie korupcji w administracji samorządowej (praca ma być poradnikiem dla praktyków samorządu terytorialnego)	dane wtórne (przepisy prawne)	<ul style="list-style-type: none"> analiza stanu prawnego w zakresie przeciwdziałania korupcji pozwala mówić o niekonsekwencjach ustawodawcy, niejednoznaczności czy niekompletności przepisów – taki stan pozwala na daleko idące rozbieżności w interpretacji tych przepisów przez organy władzy publicznej
28. Dębowski R., Flis M., Kamiński A., Zielińska A., 2008, <i>Czy można budować bez korupcji?</i> , Warszawa: Fundacja Normalne Państwo/ nauki socjologiczne .	główne obszary/ryzyka korupcji w samorządzie w związku z prowadzeniem inwestycji budowlanych	dane pierwotne (ankieta) oraz wtórne (literatura przedmiotu, raporty NIK, raporty Ernst&Young)	<ul style="list-style-type: none"> korupcja w sektorze budowlanym godzi w zasady wolnej konkurencji i obniża autorytet instytucji publicznych koszty korupcji w tym sektorze wynoszą od kilku do kilkadziesiąt procent wartości inwestycji budowlanej połowa respondentów zetknęła się ze zjawiskiem korupcji w sektorze budowlanym, najwięcej takich sytuacji dotyczyło pozwolenia na budowę, następnie decyzji o warunkach zabudowy według ankietowanych główne uwarunkowania korupcji to niejasne przepisy, wymuszenia urzędnicze i brak restrykcyjnego prawa karzącego za korupcję
29. Cyrankiewicz M., 2008, „Przepisy antykorupcyjne wobec radnych, szczególnie regulujące prowadzenie działalności gospodarczej, dodatkowe zatrudnienie i składanie oświadczeń majątkowych	przepisy antykorupcyjne wobec radnych, szczególnie regulujące prowadzenie działalności gospodarczej, dodatkowe zatrudnienie i składanie oświadczeń majątkowych	dane wtórne (przepisy prawa oraz raporty NIK)	<ul style="list-style-type: none"> analizowane przepisy antykorupcyjne stwarzają problemy interpretacyjne zarówno radnym, jak i funkcjonariuszom odpowiedzialnym za ich egzekwowanie istniejące przepisy są niedoskonałe, ale należy je pozostawić, zakładając, że praktyka i orzecznictwo pomogą wypracować ich interpretację należy wyeliminować najbardziej niejasne przepisy oraz te, których nie da się egzekwować (np. kontrola oświadczeń majątkowych przez przewodniczącego rady i wojewodę)
30. Brzostek A., Bulajewski S., Giżyńska M., 2009, „Uzyskiwanie prywatnych korzyści przez funkcjonariuszy publicznych – ocena działania administracji publicznej na przykładzie wyników badania sondażowego przeprowadzonego w województwach: mazowieckim, podlaskim oraz warmińsko-mazurskim”, w: P.J. Suwaj, D.R. Kijowski (red.), <i>Patologie w administracji publicznej</i> , Warszawa: Wolters Kluwer Polska, s. 791–801/ nauki prawne	poziom korupcji w administracji samorządowej trzech województw: mazowieckiego, podlaskiego, warmińsko-mazurskiego	dane pierwotne opierające się na ankiecie przeprowadzonej wśród 100 urzędników wszystkich szczebli samorządu terytorialnego w każdym z województw (N = 300)	<ul style="list-style-type: none"> średnio 33% respondentów (od 30% do 36% w zależności od województwa) było świadkami sytuacji, kiedy urzędnik brał lub sugerował wręczenie łapówki 50% respondentów uważa, że poziom korupcji nie ma związku z różniczeniem na rządy prawicowe lub lewicowe 70% respondentów uważa, że poziom korupcji w administracji zwiększył się po 1989 r. 70% respondentów uważa, że dobór kadry kierowniczej w administracji publicznej nie jest właściwy nowelizacja Ustawy z dnia 1 stycznia 2009 r. o pracownikach samorządowych sprzyja praktykom korupcyjnym, m.in. przewiduje funkcje doradców i asystentów, co pozwala na pominięcie postępowania konkursowego i pozwala na tworzenie partyjnych gabinetów politycznych wokół organu wykonawczego; zlikwidowano pojęcie konkursu na stanowisko urzędnicze i zastąpiono je pojęciem naboru

<p>31. Dolnicki B., 2009, „Prawna regulacja dostępu do informacji i zasady jawności w działaniach organów samorządu terytorialnego w zakresie zapobiegania zjawisku korupcji”, w: M. Stec, K. Bandarzewski (red.), <i>Unormowania antykorupcyjne w administracji publicznej</i>, Warszawa: Wolters Kluwer, s. 57–83/ nauki prawne</p>	<p>prawne uregulowanie zasady jawności jako instrumentu antykorupcyjnego w strukturach władzy samorządowej</p>	<p>dane wtórne (przepisy prawne, szczególnie Ustawa o dostępie do informacji publicznej)</p>	<p>brak wyraźnych konkluzji</p>
<p>32. Sześciło D., 2009, „Uwagi w sprawie jakości samorządowego prawa antykorupcyjnego”, <i>Samorząd Terytorialny</i>, nr 1–2, s. 63–71/ nauki prawne</p>	<p>ocena skuteczność ustawowych regulacji mających przeciwdziałać korupcji w samorządzie</p>	<p>dane wtórne (przepisy prawne, literatura przedmiotu i badania opinii publicznej)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • w Polsce, pod wpływem nacisku opinii publicznej, istnieje całościowy system przepisów antykorupcyjnych dotyczących samorządów, jednak charakteryzują się one nadmiernym rygorem oraz trudnościami w ich egzekwowaniu (np. oświadczenia majątkowe) • niektóre przepisy antykorupcyjne mogą zniechęcać do angażowania się w działalność samorządową • potrzebny jest przegląd prawa antykorupcyjnego oraz eliminacja najbardziej restrykcyjnych i nieracjonalnych przepisów • należy przesunąć akcent z prawnoadministracyjnych metod walki z korupcją na miękkie środki
<p>33. Jerzmanowski Z., 2009, „Zjawiska korupcyjne w zakresie gospodarki komunalnej”, w: M. Stec, K. Bandarzewski (red.), <i>Unormowania antykorupcyjne w administracji publicznej</i>, Warszawa: Wolters Kluwer Polska, s. 166–178/ nauki prawne</p>	<p>zachowania korupcyjne w gospodarce komunalnej, bez względu na ich status prawny, tzn. również legalne, choć stanowiące uszczerbek dla interesu publicznego</p>	<p>dane wtórne (przepisy prawne, materiały z prasy oraz raporty Transparency International)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • istniejące przepisy pozwalają na realizację praktyk, które mogą stanowić przykład korupcji niepenalizowanej (ale stanowiącej uszczerbek dla interesów gminy), które rzadko trafiają przed sąd
<p>34. Radwanowicz-Wanczewska J., 2009, „Współpraca administracji publicznej z organizacjami pozarządowymi a przeciwdziałanie korupcji”, w: M. Stec, K. Bandarzewski (red.), <i>Unormowania antykorupcyjne w administracji publicznej</i>, Warszawa: Wolters Kluwer Polska, s. 258–288/ nauki prawne</p>	<p>zjawiska korupcyjne występujące w obszarze relacji między organizacjami pozarządowymi a samorządem</p>	<p>dane wtórne (ustawodawstwo oraz literatura przedmiotu, duża część pracy opiera się na raporcie: Skrzypiec, Frączak 2002)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • autonomia finansowa gmin, ograniczona kontrola zewnętrzna oraz słabość wewnętrznych mechanizmów kontroli w organizacjach pozarządowych i samorządzie wzmocniają rolę kontroli społecznej (część wniosków opiera się na raporcie: Skrzypiec, Frączak 2002)

Tab. 2 – cd.

Publikacja/dyscyplina nauki	Problem badawczy	Wykorzystane źródła danych (pierwotne/wtórne)	Główne konkluzje
35. Chlipała M., 2009, „Wpływ orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego na kształt regulacji antykorupcyjnych w samorządzie terytorialnym”, w: M. Stec, K. Bodnarzewski (red.), <i>Unormowania antykorupcyjne w administracji publicznej</i> , Warszawa: Wolters Kluwer Polska, s. 84–103/ nauki prawne	analiza orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego w zakresie konstytucyjności przepisów antykorupcyjnych w samorządzie, które miały największy wpływ na kształt ustawodawstwa antykorupcyjnego w samorządzie	dane wtórne (przepisy antykorupcyjne i orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego)	<ul style="list-style-type: none"> waga orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego dotycząca regulacji antykorupcyjnych w samorządzie polega na wzmocnieniu tych rozwiązań w porządku prawnym oraz utrwaleniu przekonania, że w imię ochrony interesu publicznego ustawodawca może ograniczać niektóre prawa radnych i urzędników samorządowych z orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego wynika, że ustawodawca może nakładać różnego rodzaju obowiązki i ograniczenia na radnych i urzędników, ale muszą one być proporcjonalne do rangi interesu publicznego, jakiemu mają służyć dorobek orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego w zakresie konstytucyjności przepisów antykorupcyjnych w samorządzie powinien być szczególnie wnikliwie analizowany przez ustawodawcę, ponieważ daje ogólne wskazówki w zakresie granic swobody wprowadzania nowych przepisów lub zmiany istniejących
36. Koniuszewska E., 2009, <i>Środki prawne ograniczające nadużycia władzy w jednostkach samorządu terytorialnego w ustrojowym prawie administracyjnym</i> , Warszawa: Wolters Kluwer Polska/ nauki prawne	skuteczność środków prawnych ustrojowego prawa administracyjnego pod kątem ograniczania nadużyć władzy (w rozumieniu art. 231 Kodeksu karnego), ze szczególnym naciskiem na szeroko pojmowaną korupcję	dane wtórne (przepisy prawne, orzecznictwo sądowe oraz wyniki kontroli NIK)	<ul style="list-style-type: none"> przyznanie organom samorządowym dowolności w podejmowaniu decyzji może stanowić źródło nadużywania władzy kolejne nowelizacje ustaw ustrojowych poszerzyły katalog środków prawnych ograniczających aktywność zawodową i gospodarczą radnych, co z jednej strony ustala pewien standard sprawowania mandatu, a z drugiej wywołuje napięcia społecznym oczekiwaniom istniejące rozwiązania antykorupcyjne nie są wolne od wad, ponieważ ustawodawca formułuje zakazy, jednocześnie nie określając sankcji za ich naruszenie ustawodawca, ustanawiając przejrzyste i oparte na merytorycznych kryteriach procedury naboru pracowników samorządowych, zapobiegł szerzeniu się nepotyzmu w funkcjonowaniu administracji samorządowej zachodzą takie zjawiska, które wymagają poddania ich regulacjom pozaprawnym, tzn. odpowiednim kodeksom etycznym, które są ważne z punktu widzenia budowania zaufania społecznego – wobec tego należy opracować kodeks etyki zawodowej dla urzędników samorządowych regulacje prawne gwarantujące jawność sprzyjają przeciwdziałaniu nadużyciom władzy wnioski pokontrolne instytucji nadzoru oraz całościowe kontrole tych samych podmiotów ograniczają nadużycia władzy
37. Pytko B., 2010, „Rozwój przedsiębiorczości urzędników samorządowych w procesie kształtowania praktyk antykorupcyjnych”, <i>Przedsiębiorczość – Edukacja</i> , nr 6, s. 280–293/ nauki o zarządzaniu i jakością	ocena efektywności nowoczesnych metod zarządzania jakością w samorządzie pod kątem przeciwdziałania korupcji	dane wtórne (literatura przedmiotu)	<ul style="list-style-type: none"> polskie urzędy samorządowe są coraz bardziej aktywne w zakresie wdrażania standardów antykorupcyjnych przez takie działania jak przyjmowanie kodeksów etycznych, szkolenia etyczne czy wprowadzanie systemów zarządzania jakością ISO 9001 choć wiele samorządów wdraża systemy mające usprawnić jakość zarządzania, to wciąż można usłyszeć o przypadkach korupcji w tych urzędach, co pokazuje problem implementacji istniejących rozwiązań proceduralnych

38. Hussein A., 2012, „Czy samorządy wiedzą, gdzie gubią pieniądze?”, <i>Annales UMCS. Sectio H</i> , t. 46, s. 51–59/ nauki prawne	główne wzory nieprawidłowości prowadzące do marnotrawstwa środków publicznych w samorządach	dane wtórne (raporty NIK)	<ul style="list-style-type: none"> • główne wzory nieprawidłowości prowadzące do marnotrawstwa środków publicznych to: udzielanie zamówień publicznych z pominięciem ustawy Prawo o zamówieniach publicznych, niegospodarna sprzedaż majątku samorządowego, angażowanie majątku samorządowego w spółki przynoszące straty, nierzetelne zarządzanie majątkiem nadzorowanym przez gminę, nabór urzędników po znajomości • należy wyeliminować dowolność w podejmowaniu decyzji • należy wzmocnić kontrolę wewnętrzną i pociągać do odpowiedzialności za marnotrawstwo • należy wzmocnić nadzór zewnętrzny, ponieważ regionalne izby obrachunkowe z uwagi na metodologię i zakres kontroli nie są w stanie dotrzeć do przyczyn wielu nieprawidłowości • należy zorganizować specjalne seminarium poświęcone kontroli w samorządach
39. Szewczyk H., 2012, „Zakazy i ograniczenia antykorupcyjne w ustawie z 21 listopada 2008 r. o pracownikach samorządowych”, <i>Samorząd Terytorialny</i> , nr 11, s. 62–74/ nauki prawne	antykorupcyjne przepisy z Ustawy o pracownikach samorządowych z 2008 r.	dane wtórne (przepisy prawne)	<ul style="list-style-type: none"> • regulacje antykorupcyjne ograniczają w pewnym stopniu prawo do pracy, ale jednocześnie są konieczne w celu zapewnienia prawidłowego funkcjonowania administracji • istniejące rozwiązania prawne dotyczące obowiązków pracowniczych nie są wystarczająco precyzyjne, co stwarza problemy interpretacyjne dla podmiotów stosujących prawo samorządowe • w ustawodawstwie powinny pojawić się regulacje dotyczące zasad zatrudniania w sektorze prywatnym byłych pracowników samorządowych • Ustawa o pracownikach samorządowych powinna wprowadzić ograniczenia dotyczące zasiadania pracowników samorządowych w organach przedsiębiorstw i spółek Skarbu Państwa oraz w organizacjach pracodawców • Ustawa o pracownikach samorządowych jest dopełniana przez ustawy ustrojowe oraz tzw. ustawę antykorupcyjną
40. Grochowski L., 2012, „Korupcja a samorząd (wybrane zagadnienia)”, w: J. Bil, A. Wawrzusiszyn (red.), <i>Spoleczno-prawne aspekty przeciwdziałania korupcji</i> , Szczytno: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji, s. 97–106/ nauki prawne	ogólna analiza zjawiska korupcji w samorządzie	dane wtórne (przepisy prawne, literatura przedmiotu i doniesienia prasowe)	brak wyraźnych konkluzji
41. Dąbrowska-Mikuta I., 2013, „Przyczyny i metody zwalczania zjawiska korupcji w samorządach lokalnych”, <i>Studia Ekonomiczne Regionu Łódzkiego</i> , nr 11, s. 71–81/ ekonomia i finanse	przyczyny korupcji w polskich samorządach oraz ewolucja praktyk korupcyjnych	dane wtórne (przepisy prawne oraz badania opinii publicznej)	<ul style="list-style-type: none"> • dane dotyczące percepcji korupcji za lata 2005–2013 wskazują na spadek poziomu korupcji, co może być skutkiem zmian prawnych i innowacyjnych zmian zwiększających przejrzystość funkcjonowania instytucji publicznych • nowości technologiczne i teleinformatyczne zwiększają możliwość kontroli i monitorowania spraw urzędowych • wykazanie przez administrację publiczną chęci służenia petentowi skutkować może wzrostem świadomości i zaufania społecznego oraz partnerstwem w kształtowaniu rozwoju lokalnego przez wszystkich aktorów danej społeczności

Tab. 2 – cd.

Publikacja/dyscyplina nauki	Problem badawczy	Wykorzystane źródła danych (pierwotne/wtórne)	Główne konkluzje
42. Walczak W., 2013a, „Dysfunkcje nadzoru korporacyjnego w spółkach z udziałem samorządów – studium przypadku”, <i>Przeгляд Corporate Governance</i> , t. 1, nr 33, s. 76–93/ nauki o zarządzaniu i jakości	diagnoza i rozpoznanie uwarunkowań dysfunkcji w procesach powoływania członków rad nadzorczych w spółkach z kapitałem samorządowym na przykładzie Gliwic	dane wtórne (przepisy prawne, Biuletyn Informacji Publicznej i materiały z prasy)	<ul style="list-style-type: none"> • proces powoływania członków rad nadzorczych spółek komunalnych ma charakter nepotytyczno-kolesiowski, czasem z ewidentnym łamaniem prawa • społeczeństwo przywykło się do bagatelizowania praktyk polegających na zawłaszczeniu spółek komunalnych i traktuje to jako domenę każdej władzy
43. Walczak W., 2013b, „Zawłaszczanie stanowisk w administracji samorządowej – element umacniania systemu władzy”, <i>Acta Universitatis Lodzensis. Folia Oeconomica</i> , nr 288, s. 67–78/ nauki o zarządzaniu i jakości	diagnoza oraz wyjaśnienie mechanizmów zawłaszczania stanowisk w administracji samorządowej, z koncentracją na pozwalających na to przepisach prawnych	dane pierwotne (wywiady z pracownikami badanej jednostki samorządowej – Urząd Miasta Łodzi) oraz dane wtórne (przepisy prawne, Biuletyn Informacji Publicznej)	<ul style="list-style-type: none"> • przepisy prawa (np. Ustawa o pracownikach samorządowych) są instrumentalnie wykorzystywane w celu zatrudniania osób powiązanych z władzami urzędu (np. zatrudnienie na zastępstwo pozwalające na pominięcie procedury otwartego naboru) • w ramach ogłoszonego konkursu prezentuje się sylwetkę kandydata sprofilowaną pod kątem już wytypowanej osoby • reorganizacja urzędu w celu stworzenia nowych stanowisk kierowniczych (np. nowego szczebla kierowniczego) • prezydent miasta jednoosobowo decyduje o obsadzie stanowisk zarządczych w spółkach komunalnych na mocy Ustawy o samorządzie gminnym według kryteriów kolesiowsko-klientelistycznych • w badanym urzędzie dochodzi do świadomego i celowego zawłaszczania stanowisk urzędniczych i zarządczych przez osoby związane partyni i rodzinie z władzą, a dzięki temu zasoby spółek komunalnych są wykorzystywane do umacniania władzy przez inkumbentów (np. posady i zamówienia publiczne w spółkach) • pojawia się podział na beneficjentów systemu władzy i wykluczonych członków społeczności lokalnej
44. Bartnicki S., 2013, <i>Uwarunkowania systemowe oraz kulturowe determinanty zachowań korupcyjnych w regionie podlaskim. Teoria</i> , Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek/ nauki socjologiczne	ogólna charakterystyka zjawiska korupcji, jej form i uwarunkowań, przy czym autor najpierw koncentruje się na korupcji w poszczególnych epokach państwa polskiego, aby na końcu przejść do regionu podlaskiego, w ostatnim rozdziale podejmuje się wyjaśnienia uwarunkowań korupcji w regionie podlaskim	dane wtórne (literatura przedmiotu, prasa, raporty badawcze)	<p>można wyodrębnić następujące czynniki warunkujące korupcję w województwie podlaskim:</p> <ul style="list-style-type: none"> • historyczne, związane z przynależnością regionu do Królestwa Kongresowego, co wytworzyło specyficzne wzorce nieufności wobec władz lokalnych i instytucji publicznych, brak poczucia sprawstwa lokalnego oraz silną orientację na wartości materialistyczne • położenie w regionie przygranicznym i peryferyjnym, tzn. na granicy państwowej i z Unią Europejską • makroekonomiczne, związane z dominacją środków unijnych jako środków zewnętrznych, przy braku innych ważnych źródeł kapitału – środki te są wydawane na duże inwestycje infrastrukturalne, w ramach których łatwiej ukryć łapówki i inne „koszty” • kulturowe, związane z dużym poziomem zasiedziałości i różnicami narodowościowymi czy religijnymi, co sprzyja silnemu kapitałowi społecznemu o charakterze wiążącym oraz amoralnemu familizmowi

<p>45. Janowska Z., 2013, „Patologia w procesie sprawowania władzy na poziomie samorządu terytorialnego”, <i>Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Oeconomica</i>, nr 288, s. 35–43/ nauki o zarządzaniu i jakości</p>	<p>patologie występujące w samorządzie na przykładzie Miejskiego Przedsiębiorstwa Komunikacyjnego w Łodzi</p>	<p>dane pierwotne (wiedza uzyskana od demaskatora) i wtórne (raporty, materiały z prasy)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • należy wzmocnić pozycję demaskatorów jako ważnego instrumentu w walce z korupcją
<p>46. Dzieniszewska-Narowska K., Makowski G., 2014, „Dysfunkcje samorządu a zróżnicowanie ról społeczno-zawodowych radnych”, w: K. Dzieniszewska-Narowska, G. Makowski (red.), <i>Samorządowe unie personalne</i>, Warszawa: Fundacja im. Stefana Batorego, s. 55–88/nauki socjologiczne</p>	<p>wpływ pełnionych przez radnych funkcji społeczno-zawodowych (w sektorach publicznym, prywatnej gospodarce i pozarządowym) na ryzyko dominacji partykularnych interesów (brudnych wspólnot czy amoralnego familizmu) w strukturach organów stanowiących samorządu</p>	<p>dane pierwotne (studia przypadku oparte na wywiadach i obserwacjach) i wtórne (oświadczenia majątkowe, dane Krajowego Rejestru Sądowego, Państwowej Komisji Wyborczej)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • najbardziej dysfunkcyjna z punktu widzenia dobra wspólnego jest sytuacja, gdy radni zajmują jednocześnie stanowiska w sektorze publicznym (tzn. pracują w urzędach różnych szczebli, w oświacie, w ośrodkach polityki społecznej czy kultury), ponieważ: (a) tracą zdolność do pełnienia funkcji kontrolnej oraz (b) służą organom biurokratycznym, w których są zatrudnieni, a nie całej wspólnotie samorządowej, (c) stanowią największe ryzyko tworzenia się brudnych wspólnot • 36% badanych radnych pełni jednocześnie funkcję w sektorze publicznym (najwięcej to pracownicy oświaty): 26% w gminach wiejskich, 34% w gminach miejsko-wiejskich, 57% w powiatach, 54% w województwach • istnieje związek między zajmowaniem stanowisk przez radnych w sektorze publicznym a afiliacjami partyjnymi: w gminach 37% radnych pełniących funkcje w sektorze publicznym jednocześnie reprezentuje partię, w powiatach ten odsetek to 62%, a w sejmikach – 96% • badani radni są związani lojalnością wobec władz wykonawczych czy grup kontrolujących władzę wykonawczą (np. organizacji społecznych lub partii politycznych) za pomocą różnego rodzaju profitów, które oferuje samorząd
<p>47. Turska-Kawa A., Czaja M. (red.), 2015, <i>Postawy wobec korupcji w samorządzie terytorialnym. Raport z badań w województwie śląskim</i>, [Śląsków:] Fundacja Akademicka Ipso Ordo/nauki o polityce i administracji</p>	<p>diagnoza stanu wiedzy, świadomości oraz postaw antykorupcyjnych wśród urzędników samorządowych województwa śląskiego</p>	<p>dane pierwotne (sondaż z użyciem kwestionariusza ankiety, przeprowadzony w samorządach województwa śląskiego, N = 911)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • wraz ze wzrostem wielkości miast wzrasta poziom dezaprobaty dla zachowań nepotystycznych w samorządzie • większość badanych jest gotowa zgłosić przestępstwo korupcyjne swoich kolegów, przy czym mężczyźni i osoby lepiej wykształcone wykazują większą determinację w tym zakresie • zdiagnozowano niski poziom wiedzy na temat prawnego obowiązku informowania organów ścigania o korupcji wśród urzędników • większość badanych nie uczestniczyła i nie była świadkiem zachowań korupcyjnych • poziom przyzwolenia na korupcję jest niski wśród badanych urzędników (ankietowani są zgodni, że nic nie usprawiedliwia korupcji) • wykształcenie i wielkość samorządu różnicują poziom przekonania o możliwości przeciwdziałania korupcji, tzn. lepiej wykształceni i z większych samorządów są bardziej skłonni wierzyć, że korupcji „można się pozbyć” z samorządów • badani samorządowcy uznali, że zakres podejmowanych przez instytucje antykorupcyjne działań jest niewystarczający (tu urzędnicy więcej wyrażali większy krytycyzm) • badani zwrócili uwagę na potrzebę wzmocnienia edukacji antykorupcyjnej
<p>48. Suchanek M., 2015, „Przeciwdziałanie korupcji w samorządzie terytorialnym”, <i>Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Studia Administracyjne</i>, nr 7, s. 233–257/nauki prawne</p>	<p>ocena funkcjonujących w samorządzie terytorialnym barier antykorupcyjnych</p>	<p>dane wtórne (literatura przedmiotu i przepisy prawa)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • zwalczanie korupcji wymaga dobrze zaprojektowanego prawa, ale to nie wystarczy, ponieważ prawu musi towarzyszyć przyjęcie odpowiednich wzorców etycznych • walka z korupcją w samorządzie powinna polegać na wielowymiarowej zmianie środowiska, w którym funkcjonuje samorząd, przez wzmocnienie oddolnej partycypacji mieszkańców, odpowiednie płace, wzmocnienie jawności, konsekwentne karanie

Tab. 2 – cd.

Publikacja/dyscyplina nauki	Problem badawczy	Wykorzystane źródła danych (pierwotne/wtórne)	Główne konkluzje
49. Adamowicz A., 2015, <i>Państwo patronalne. Relacje władzy i podległości w małej wspólnocie lokalnej</i> , Warszawa: Instytut Studiów Politycznych PAN/ nauki o polityce i administracji	badanie wyobrażeń mieszkańców społeczności lokalnej na temat władz lokalnych charakteryzujących się wielokadencyjnością w perspektywie koncepcyjnej relacji patron – klient	dane pierwotne (wywiady pogłębione z 32 respondentami i obserwacja uczestnicząca) i wtórne (analiza prasy)	<ul style="list-style-type: none"> wieloletni burmistrz podporządkował sobie wszystkie sfery życia miejskiego i sprawuje hierarchiczną kontrolę, tworząc klimat strachu przed krytyczną dyskusją mieszkańcy popierają burmistrza, który jest gwarantem ciągłości i stabilności władzy, jest także postrzegany jako dobry gospodarz brak efektywnych mechanizmów kontroli nad poczynaniami władz działalność stowarzyszeń lokalnych zależna jest od wsparcia władz lokalnych, brak niezależnych mediów i krytycznej rady miasta wielokadencyjność władzy jest tu efektem patronacko-klientelistycznych zasad organizacji stosunków lokalnych
50. Gola J., 2015, „Zapobieganie patologii korupcji w zarządzaniu spółkami Skarbu Państwa oraz spółkami samorządowymi – wybrane zagadnienia”, <i>Przeгляд Prawa i Administracji</i> , t. 103, s. 219–232/ nauki prawne	regulacje antykorupcyjne dotyczące funkcjonowania spółek Skarbu Państwa oraz spółek z udziałem kapitału samorządowego	dane wtórne (przepisy prawa)	<ul style="list-style-type: none"> zespół odpowiednich regulacji prawnych stanowi jedną z głównych barier dla korupcji w samorządzie
51. Nogalski, B., Kozłowski A., Czaplicka-Kozłowska I., 2016, „Zjawisko korupcji w organizacjach sektora publicznego na przykładzie samorządów gminnych Warmii i Mazur”, <i>Prace Naukowe Wyższej Szkoły Bankowej w Gdańsku</i> , nr 44, s. 77–98/ nauki o zarządzaniu i jakości	ocena poziomu korupcji w samorządzie oraz głównych obszarów zagrożenia korupcją w świetle opinii pracowników samorządowych	dane pierwotne (badania ankietowe przeprowadzone na losowo dobranej grupie urzędników gminnych województwa warmińsko-mazurskiego, N = 3738)	<ul style="list-style-type: none"> brak danych (w abstrakcie brak informacji o wnioskach, a artykuł jest trudno dostępny)
52. Nogalski, B., Kozłowski A., Czaplicka-Kozłowska I., 2016, „Zjawisko nepotyzmu w organizacjach sektora publicznego na przykładzie samorządów gminnych Warmii i Mazur”, w: M. Cisek, R. Korneć (red.), <i>Koncepcje w zarządzaniu organizacją wobec wyzwań współczesnej gospodarki</i> , Siedlce: Wydawnictwo Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego, s. 27–50/ nauki o zarządzaniu i jakości	ocena skali zjawiska nepotyzmu w samorządzie gminnym oraz zaproponowanie rozwiązań w obszarze zarządzania powalającym na ograniczenie tego zjawiska	dane pierwotne (badania ankietowe przeprowadzone na losowo dobranej grupie urzędników gminnych województwa warmińsko-mazurskiego, N = 3738)	<ul style="list-style-type: none"> 43% ankietowanych uznało, że nepotyzm występuje w organizacjach sektora publicznego, 40% nie miało zdania w tej sprawie, a 17% uważało, że to zjawisko nie występuje poziom wskaźnik występowania zjawiska nepotyzmu nie różni się od wcześniejszych badań na ten temat prowadzonych w skali ogólnokrajowej (Kubiak 2002), co ma dowodzić, że poziom nepotyzmu utrzymuje się na niezmiennym poziomie w całym okresie funkcjonowania samorządu gminnego najwyższy odsetek wskazyjących, że zjawisko nepotyzmu nie występuje, odnotowano wśród osób na stanowiskach kierowniczych (20% wobec 17% średniej)

<p>53. Szostok P., 2016, „Skuteczna komunikacja samorządowa remedium na kryzys wywołany korupcją”, w: A. Turska-Kawa, M. Myśliwiec (red.), <i>Korupcja w administracji</i>, [Sławków:] Fundacja Akademicka Ipso Ordo, s. 89–102/ nauki o komunikacji społecznej i mediach</p>	<p>celem jest wypracowanie wskazań skutecznej komunikacji z otoczeniem społecznym ze strony samorządu dotkniętego kryzysem wywołanym skandalem korupcyjnym</p>	<p>dane wtórne (literatura przedmiotu)</p>	<p>1. główną konkluzją i zaleceniem wydaje się przekonanie, że sukces komunikowania w kryzysie korupcyjnym zależy również od jakości bieżącej polityki komunikacyjnej samorządu w relacjach z otoczeniem społecznym 2. można wyróżnić kilka strategii komunikacyjnych w reakcji na kryzys wywołany korupcją: • obrona przed atak, czyli katerygiczne odparcie wszelkich zarzutów, co stwarza negatywne wrażenie agresywnej narracji • zignorowanie sprawy, czyli bagatelizowanie zarzutów, co tworzy wrażenie arogancji i dystansu do obywateli • milczenie, czyli brak reakcji, z nadzieją, że sprawa przycichnie, co w dobie Internetu jest mało prawdopodobne i zaprzecza prawnu do informacji publicznej • wprowadzanie szumu informacyjnego, czyli zalewanie mediów informacjami pobocznymi, co rodzi ryzyko zarzutów o tuszowanie sprawy • wywołanie awantury zastępczej w celu odwrócenia uwagi, np. przez pokazywanie uchybień innych podmiotów • podjęcie współpracy z uczestnikami sytuacji kryzysowej, co w dłuższej perspektywie wydaje się najlepsze • przyznanie się do winy, co może być ryzykowne tak długo, jak długo nie ma wyroku sądu (nie bez znaczenia są tutaj również czasem irracjonalne żądania mediów) 3. można wyodrębnić kilka uniwersalnych zasad komunikacji w kryzysie wywołanym korupcją: • szybkość reagowania ma kluczowe znaczenie dla efektywnego zarządzania kryzysem • należy empatycznie traktować pracowników urzędu, zarówno poszkodowanych, jak i oskarżonych • nazwanie sytuacji kryzysem wymaga komunikacji ze strony najwyższych przedstawicieli urzędu • nie należy oskarżać mediów za sytuację kryzysową • należy wskazać jedną osobę odpowiedzialną za informowanie mediów • informacje powinny być rzeczowe i jednoznaczne • konferencje prasowe należy organizować tylko wtedy, gdy jest się w stanie przekazać rzeczowe informacje • należy na bieżąco monitorować media</p>
<p>54. Fleszer D., 2016, „Wybrane prawne aspekty ograniczeń antykorupcyjnych w samorządzie gminnym”, w: A. Turska-Kawa, M. Myśliwiec (red.), <i>Korupcja w administracji</i>, [Sławków:] Fundacja Akademicka Ipso Ordo, s. 121–134/ nauki prawne</p>	<p>wybrane regulacje antykorupcyjne funkcjonujące na gruncie prawa pracy oraz prawa ustrojowego samorządu gminnego</p>	<p>dane wtórne (przepisy prawne)</p>	<p>brak wyraźnych konkluzji</p>
<p>55. Szewc T., 2016, „Skuteczność samorządowych mechanizmów antykorupcyjnych”, <i>Samorząd Teorytialny</i>, nr 4, s. 45–54/ nauki prawne</p>	<p>ocena skuteczności istniejących przepisów antykorupcyjnych</p>	<p>dane wtórne (przepisy prawne)</p>	<p>• podstawy prawne mechanizmów antykorupcyjnych są bardzo rozbudowane i wyrażone w tym językiem • sankcje za złamanie przepisów antykorupcyjnych są różnorodne, a niektóre zakazy nie są opatrzone sankcją, co stawia pod znakiem zapytania ich sens • stosowanie niektórych sankcji może być ograniczone, ponieważ mają być stosowane przez podmioty wywodzące się z tego samego środowiska co adresat sankcji</p>

Tab. 2 – cd.

Publikacja/dyscyplina nauki	Problem badawczy	Wykorzystane źródła danych (pierwotne/wtórne)	Główne konkluzje
56. Grzebyk M., Pierścieniak A., 2016, „Etyka i zapobieganie korupcji w administracji lokalnej”, <i>Ekonomika i Organizacja Przedsiębiorstwa</i> , nr 6, s. 22–30/ nauki o zarządzaniu i jakości	ocena poziomu rozwoju infrastruktury etycznej w obszarze „etyka i zapobieganie zjawiskom korupcji” w gminach województwa podkarpackiego z zastosowaniem metody analizy instytucjonalnej	dane pierwotne – badania własne (brak dookreślenia techniki badawczej, ale prawdopodobnie ankieta samooceny) w latach 2012–2013 na 30 losowo wybranych gminach województwa podkarpackiego	poziom rozwoju infrastruktury etycznej w gminach na Podkarpaciu jest niski: <ul style="list-style-type: none"> • 26% gmin osiągnęło 1 na pięciopunktowej skali (nie sformułowało standardów etycznych w organizacji) • 10% osiągnęło 2 (sformułowało niektóre standardy etyczne) • 50% osiągnęło 3 (ma kodeks etyczny) • infrastruktura etyczna stosowana przez badane urzędy gmin w większości ogranicza się do przyjęcia kodeksu etyki
57. Dolewka Z., 2017, „Nieprawidłowości w zarządzaniu zasobami ludzkimi w samorządzie na przykładzie urzędu miasta”, <i>Przedsiębiorczość i Zarządzanie</i> , t. XVIII, z. 1, s. 105–122/ ekonomia i finanse	wyodrębnienie podstawowych nieprawidłowości w procesie gospodarowania kapitałem ludzkim na przykładzie urzędu miejskiego	studium przypadku urzędu zatrudniającego 2 tysiące urzędników, opierające się na danych pierwotnych (wywiady z urzędnikami) i wtórnych (przepisy prawne, dane urzędowe)	<ul style="list-style-type: none"> • istnieje rozdział między rzeczywistą polityką personalną a oficjalnymi rozwiązaniami organizacyjno-proceduralnymi (nabór powinien być otwarty i konkurencyjny zgodnie z art. 11 Ustawy o pracownikach samorządowych) • w badanym urzędzie wystąpiło wiele nieprawidłowości w procesie zarządzania zasobami ludzkimi: ograniczenie konkurencyjności i otwartości naboru, brak spójnego systemu motywacyjnego dla pracowników, któremu towarzyszy silna rola czynnika politycznego, tzn. wola kierownika jednostki decyduje o pozycji pracownika, co sprzyja postawom odczytywania ocze-kiwań kierownictwa, ocena okresowa pracowników nie przekłada się na decyzje personalne, co czyni ją działaniem fasadowym
58. Bogacz-Wojtanowska E., Meisel-Dobrzański J., 2017, „Między konfliktem interesów a brudnymi sieciami: problemy i patologie współdziałania organizacji publicznych i pozarządowych”, w: T. Piróg (red.), <i>Oblicza polskiej samorządności. Wyzwania i praktyki rządzenia</i> , Kraków: Zakład Wydawniczy Nomos, s. 61–79/ nauki o zarządzaniu i jakości	nieetyczne zjawiska w relacjach między trzecim sektorem a administracją samorządową, w ramach których pojawiają się również nieformalne sieci klientelistyczne i nepotystyczne	dane pierwotne (półstrukturyzowane wywiady przeprowadzone wśród menedżerów organizacji pożytku publicznego)	<ul style="list-style-type: none"> • zależność finansowa organizacji pozarządowych od sektora publicznego powoduje powstanie nieformalnych sieci powiązań wokół tego sektora oraz klik, które mają dostęp do zasobów finansowych bez konkurencyjnej procedury ich rozdysponowania • menedżerowie organizacji pozarządowych wchodzą w bliskie relacje z pracownikami sektora publicznego w celu tworzenia rozwiązań służących nielicznym podmiotom trzeciego sektora, a w ekstremalnych sytuacjach dochodzi do łączenia ról w sektorze organizacji pozarządowych i samorządzie, co stanowi przejaw konfliktu interesu • badani menedżerowie odnoszą się z pobłażliwością do łączenia ról w sektorze pozarządowym i samorządzie, co świadczy o braku świadomości linii demarkacyjnej między tymi dwoma sektorami i lokuje Polskę, w sensie kulturowym, raczej w grupie krajów rozwijających się • podmioty publiczne wykorzystują swoją uprzywilejowaną pozycję finansową do eksploatawa-nia zasobów etycznych sektora pozarządowego

<p>59. Łukowski W., 2017, „O mechanizmach sprawowania władzy na szczeblu lokalnym i (nie)obecności partycypacji”, <i>Studia z Polityki Publicznej</i>, nr 3, s. 65–79/nauki socjologiczne</p>	<p>stan partycypacji na szczeblu lokalnym w perspektywie hipotezy, według której logika pośrednich wyborów organu władzy wykonawczej oraz osłabienia pozycji rad gminnych zmniejsza lokalną partycypację</p>	<p>dane pierwotne pochodzące z rozmów z lokalnymi ekspertami oraz obserwacji uczestniczącej w dwóch małych miastach w północno-wschodniej Polsce</p>	<ul style="list-style-type: none"> • klientelizm lokalny osłabia lokalną partycypację • aktywny burmistrz przyjmujący rolę patrona, który wszystko „załatwia” (bardzo często na wyższych szczeblach) dla społeczności, sprzyja pasywności mieszkańców, ponieważ uczy się oni postawy wyczekującej i roszczeniowej (oddają pole do działania władzom i przyjmują rolę klientów) • burmistrz, który jest powszechnie uznawany za efektywnego „załatwiacza”, osłabia lokalną konkurencję, ponieważ potencjalni konkurenci z góry biorą pod uwagę swoją porażkę • w badanej gminie zaobserwowano przejście od klientelizmu „dla wszystkich” do klientelizmu „dla swoich” • partycypacja lokalna jest uruchamiana przede wszystkim w warunkach pojawienia się konfliktu o zasoby publiczne (np. edukację, krajobraz lokalny, środowisko naturalne) • myślenie w kategoriach współzależności lokalnych zasobów sprzyja aktywizacji społeczności lokalnych, tzn. umiejętność dostarczenia związków między wykorzystaniem jednego lokalnego zasobu (np. atrakcyjnego turystycznie położenia) i wpływie tego wykorzystania na pozostałe zasoby (np. lokalny pejzaż i tkankę społeczną)
<p>60. Makowski G., 2017, „Postępowania jednoofertowe jako wskaźnik korupcji w zamówieniach publicznych”, <i>Zarządzanie Publiczne</i>, nr 4, s. 525–550/nauki socjologiczne</p>	<p>postępowanie jednoofertowe w procedurze zamówień publicznych jako wskaźnik korupcji</p>	<p>dane wtórne (informacje o przetargach z Biuletynu Zamówień Publicznych i dane GUS)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • wskaźnik jednej oferty może być miarą ryzyka korupcji rozumianej jako partycularystyczna dystrybucja zasobów • wskaźnik ten przedstawia stan faktyczny, w przeciwieństwie do danych sondażowych • według wskaźnika jednej oferty w gminach urzędy gminne są mniej narażone na korupcję niż jednostki im podległe, takie jak spółki komunalne, szkoły, ośrodki pomocy społecznej • większe ryzyko korupcji w zamówieniach publicznych gminy koreluje pozytywnie z wydatkami na materiały i wyposażenie, pozytywnie z wielkością zadłużenia, negatywnie z wydatkami inwestycyjnymi
<p>61. Miłaszewicz D., 2018, „Korupcja jako element oceny samorządów terytorialnych w Polsce”, <i>Acta Scientiarum Polonorum. Administratio Locurum</i>, nr 2, s. 142–155/ekonomia i finanse</p>	<p>poziom postrzeganej korupcji w poszczególnych województwach, przy czym chodzi o korupcję w służbie zdrowia, sferze edukacji i policji</p>	<p>dane wtórne (wykorzystano dane z sondaży przeprowadzonych w 2010 i 2013 r. przez badaczy z Quality of Government Institute w Göteborgu)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • niższa percepcja korupcji występuje w regionach biedniejszych, gdzie według autorki sektor publiczny jest bardziej rozbudowany, wobec tego nie ma dodatniej zależności między wielkością regionalnego sektora publicznego a percepcją korupcji
<p>62. Wojtasik W., 2018, „Rola korupcji politycznej w procesie rozliczalności wertykalnej na poziomie lokalnym”, <i>Athenaeum. Polskie Studia Politologiczne</i>, nr 58, s. 114–127/nauki o polityce i administracji</p>	<p>strategie stosowane przez polityków lokalnych w celu osłabienia mechanizmów rozliczalności wertykalnej (wybory lokalne) w wypadku ujawniania praktyk korupcyjnych</p>	<p>dane wtórne (literatura przedmiotu)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • rządzący mogą stosować wśród wyborców trzy strategie osłabiające ich rozliczenie za korupcję: zarządzanie informacją o korupcji, zmiana kryteriów oceny rządzących, zmiana reguł gry wyborczej, przy czym pierwsza strategia jest najbardziej efektywna

Tab. 2 – cd.

Publikacja/dyscyplina nauki	Problem badawczy	Wykorzystane źródła danych (pierwotne/wtórne)	Główne konkluzje
63. Bartnicki S., 2019a, <i>Uwarunkowania systemowe oraz kulturowe determinanty zachowań korupcyjnych w regionie podlaskim. Empiria</i> , Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek/ nauki socjologiczne	<p>autor stawia kilka hipotez, które odnoszą się do związków między mniejszem w strukturze społecznej oraz cechami kulturowymi respondentów a ich wyobrażeniami o praktykach korupcyjnych i stycznością z korupcją:</p> <ul style="list-style-type: none"> • osoby o wyższym statusie społeczno-ekonomicznym będą bardziej precyzyjnie definiować zjawisko korupcji i nie będą przy tym delegitymizować władzy, w przeciwieństwie do osób o niższym statusie • osoby o niższym statusie społeczno-ekonomicznym będą bardziej skłonne do postrzegania wyższego poziomu korupcji na różnych szczeblach władzy • poziom wykształcenia ma wpływ na zdolność do różnicowania zjawisk korupcyjnych, przede wszystkim odróżniania twardej korupcji od jej mniej jednoznacznych przejawów • społeczno-ekonomiczny profil osób mających za sobą doświadczenia korupcyjne będzie zbliżony z profilem typowym dla badań reprezentatywnych w całej Polsce • wiek i poziom wykształcenia mają wpływ na percepcję korupcji różnych grup zawodowych • respondenci z wyższym wykształceniem zadeklarują niższe akceptowane kwoty prezentu, który nie jest postrzegany jako łapówka 	<p>dane pierwotne pochodzące z badań z 2009 r.:</p> <ul style="list-style-type: none"> • badania przy użyciu kwestionariusza wywiadu na reprezentatywnych grupach mieszkańców Białegostoku (N = 556) i Bielska Podlaskiego (N = 623) • wywiady pogłębione w dwóch miastach (N = 43) • wywiad fokusowy Białymstoku, a także analiza danych wtórnych dotyczących statystyk korupcyjnych (źródło: Komenda Główna Policji) i cech demograficzno-ekonomicznych powiatów (źródło: GUS) 	<p>im wyższe wykształcenie, tym większa sprawność w przedstawianiu precyzyjnych definicji korupcji, tzn. uwzględniających jej aktorów, mechanizmy i typy (np. mała i wielka korupcja)</p> <ul style="list-style-type: none"> • im wyższe wykształcenie, tym większa zdolność do rozpoznawania korupcji oraz skłonność do definiowania wręczania prezentów urzędnikom jako korupcji • społeczno-ekonomiczny profil osób badanych, które deklarowały doświadczenia korupcyjne, jest zbliżony z profilem takich osób zdefiniowanym na podstawie badań ogólnopolskich • percepcja stopnia korupcji poszczególnych kategorii zawodowych we własnym mieście jest obarczona błędami, przede wszystkim jest efektem aktualnych doniesień medialnych o korupcji wśród przedstawicieli konkretnych kategorii zawodowych • osoby poniżej 31. roku życia, na niższych i średnich szczeblach wykształcenia, posiadające pracę i deklarujące niezadowolone z własnej sytuacji materialnej, są bardziej skłonne wskazywać wyższy poziom korupcji • w Białymstoku stwierdzono wyższy poziom percepcji korupcji niż w Bielsku, co jest najprawdopodobniej efektem większej populacji, która powoduje mniejsze zainteresowanie sprawami lokalnymi, niższą kontrolę społeczną oraz mniejszą częstotliwość bezpośrednich kontaktów z lokalnymi elitami • na podstawie badań reprezentatywnych ustalono, że przeciętna wartość prezentu, powyżej której jest on definiowany jako łapówka, wynosi od 60 do 75 zł (w wywiadzie fokusowym było to 100 zł), osoby lepiej wykształcone wskazują niższe wartości prezentów jako dopuszczalnych „dowodów wdzięczności” • pod względem statystyk przestępczości korupcyjnej (i różnych jej typów określonych w Kodeksie karnym) województwo podlaskie nie różni się na tle Polski

<p>64. Bartnicki S., 2019b, „Głosowanie klientelizmem pisane, czyli jak zwiększać szanse reelekcji w wyborach wójtów i burmistrzów”, <i>Studia Socjologiczne</i>, nr 1, s. 65–93/ nauki socjologiczne</p>	<p>klientelizm gminny jako instrument wpływania na wynik wyborów organu władzy wykonawczej oraz wyodrębnienie powtarzających się strategii klientalnych</p>	<p>dane pierwotne (100 wywiadów pogłębionych w ponad 20 gminach) i wtórne (Państwowa Komisja Wyborcza i GUS, media lokalne, dokumenty publiczne gmin)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • biorąc pod uwagę dane dotyczące wymiany na stanowiskach władz wykonawczych w latach 2006, 2010 i 2014, uznano, że to przede wszystkim tzw. efekt inkumbenta zwiększa szanse reelekcji, a nie strategie klientelistskie stosowane przez inkumbentów • jednak w niektórych gminach strategie klientalne stosowane przez inkumbentów mogą zwiększać ich szanse wyborcze • wodarze stosują kilka strategii klientalnych: „skoczek” przemęczający przeciwnika, działania brokerów reprezentujących wójta, zaufana komisja wyborcza manipuluje głosami, kupno czystych kart wyborczych od głosujących, którzy wynoszą je poza lokal do osoby skupującej, działalność charytatywna przy użyciu zasobów gminnych, wpis do rejestru wyborców swoich zwolenników niemieszkających w gminie
<p>65. Bartnicki S., 2019c, „Czy wpisy na wniosek do rejestru stałego wyborców w gminach wpływają na wyniki wyborów organu wykonawczego gmin?”, <i>Przegląd Socjologiczny</i> t. LXVIII, s. 39–75/nauki socjologiczne</p>	<p>celem jest zweryfikowanie, czy wpisy do rejestru wyborców, które mogą być wykorzystane przez organ władzy wykonawczej w celu zwiększenia szansy na reelekcję, rzeczywiście mają wpływ na zwycięstwo wyborcze</p>	<p>dane pierwotne (badania terenowe i 150 wywiadów z respondentami) i wtórne (statystyki publiczne, w tym rejestry wyborców)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • analizy danych w skali ogólnokrajowej wskazują, że w wyborach w 2006, 2010 i 2014 r. wpisy do rejestru gmin nie miały wpływu na wynik wyborów inkumbentów, tzn. nie zwiększały szansy ich zwycięstwa (autor dopuszcza możliwość, że w niektórych gminach wpis na listę wyborców mógł przechylić szalę zwycięstwa na korzyść inkumbenta, ale są to sytuacje rzadkie i skrajne)
<p>66. Adamczyk W., 2019, „Patologie instytucji samorządowych jako przedmiot publikacji śledczych i interwencyjnych w niezależnych mediach lokalnych”, w: M. Mazur, M. Kornacka-Grzonka (red.), <i>Komunikowanie lokalno-regionalne w dobie społeczeństwa medialnego</i>, t. 2: <i>Aspekty polityczne, społeczne i technologiczne</i>, Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, s. 30–46/nauki o polityce i administracji</p>	<p>celem jest wykazanie, że lokalne dziennikarstwo śledcze i interwencyjne, wbrew powszechnemu mniemaniu o jego niskiej skuteczności, przyczynia się do ujawniania patologii instytucji samorządowych oraz zwiększenia ich transparentności – artykuł dotyczy szeroko pojmowanych patologii samorządowych, w których korupcja jest tylko jednym z wielu takich zjawisk</p>	<p>dane wtórne – autor analizuje 227 tekstów prasowych z lat 2012–2013 złożonych w kategorii „dziennikarstwo śledcze i interwencyjne” do konkursu „Local press” Stowarzyszenia Prasy Lokalnej</p>	<ul style="list-style-type: none"> • lokalne media są skuteczne jako instrument ujawniania patologii władzy lokalnej, a ich działania prowadzą często do zmian w przepisach prawa lokalnego oraz dymisji osób uwikłanych w patologie • przedmiotem dochodzeń reporterskich są częściowo te zjawiska patologiczne, które łatwiej udowodnić i dostarczyć (np. nepotyzm czy konflikt interesów przy alokacji środków) • lokalni dziennikarze częściej podejmują te tematy, dla których łatwiej znaleźć dowody w postaci dokumentów czy źródeł informacji, wobec tego korupcja jako „prywatyzacja struktur organów władzy” jest rzadziej podejmowanym tematem • w ramach dziennikarstwa interwencyjnego bardzo często podejmowane jest zagadnienie nadużyć finansowych i niegospodarności (choć autor nie traktuje ich jako przejawów korupcji)
<p>67. Swianiewicz, P., 2020, <i>Wpływ polityki partyjnej na rozdział dotacji celowych na przykładzie Funduszu Dróg Samorządowych</i>, Współnota, https://wspolnota.org.pl/fileadmin/Raport_FDS.pdf [dostęp: 22.02.2021]/ekonomia i finanse</p>	<p>wykorzystanie dotacji celowych w ramach Funduszu Dróg Samorządowych jako instrument nagradzania „swoich” samorządów tzn. jako instrument patronażu politycznego</p>	<p>dane pierwotne (dokumenty uzyskane po zapytaniu do urzędów wojewódzkich) i wtórne (dokumenty publikowane przez urzędy wojewódzkie: listy dotacji, dane Państwowej Komisji Wyborczej)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • rozdział środków w Funduszu Dróg Samorządowych wykazuje skrzywienie, które może być interpretowane jako wynikające z orientacji politycznej władz samorządowych • skala tego skrzywienia jest większa w porównaniu z innymi programami dotacyjnymi sprzed lat

Tab. 2 – cd.

Publikacja/dyscyplina nauki	Problem badawczy	Wykorzystane źródła danych (pierwotne/wtórne)	Główne konkluzje
68. Swianiewicz P., Flis J., 2021, <i>Rządowy Fundusz Inwestycji Lokalnych – reguły podziału</i> , Warszawa: Fundacja im. Stefana Batorego/ ekonomia i finanse	kryteria dystrybucji środków finansowych z drugiej transzy Rządowego Funduszu Inwestycji Lokalnych, z uwzględnieniem afiliacji politycznych władzy wykonawczej	dane wtórne (Państwowa Komisja Wyborcza oraz dane Rządowego Funduszu Inwestycji Lokalnych)	<ul style="list-style-type: none"> • rozdział środków jest wyraźnie uwarunkowany afiliacjami politycznymi władarzy gmin, tzn. środowisko Zjednoczonej Prawicy ma dużo większą szansę na uzyskanie dotacji niż opozycja oraz neutralni władarze • z gmin rządzonych przez opozycyjny blok senacki 19% uzyskało dotację, z gmin rządzonych przez PiS – 86% • w gminach ubogich rządzonych przez opozycję i przez PiS również istnieją znaczne różnice w średniej wartości dofinansowania <i>per capita</i>, tzn. w gminach opozycyjnych jest to 35 zł, a w gminach rządzonych przez PiS – 255 zł, co podważa narrację partii rządzącej, że gminy rządzone przez PiS dostają więcej, bo są zazwyczaj uboższe
69. Sześciło D., Gąsiorowska A., Łapszyński R., Zakroczyński S., 2021, <i>Rządowy Fundusz Inwestycji Lokalnych: każdemu według potrzeb czy według barw politycznych?</i> , Warszawa: Fundacja im. Stefana Batorego/ nauki prawne	kryteria dystrybucji środków finansowych z drugiej transzy Rządowego Funduszu Inwestycji Lokalnych z uwzględnieniem afiliacji politycznych władz gminnych	dane pierwotne (uzyskane w trybie zapytania o informację publiczną) i wtórne (Państwowa Komisja Wyborcza, uchwała Rady Ministrów regulująca zasady podziału środków)	<ul style="list-style-type: none"> • procedura konkursowa została tak skonstruowana, aby dać możliwość uznaniowej i niemerytorycznej dystrybucji środków funduszu • prawie wszystkie samorządy złożyły wnioski w ramach konkursu (2780, bez 30), co podważa tezę, że gminy związane z władzą częściej aplikowały i dlatego dostały więcej środków • gminy sympatyzujące z opozycją dostały trzy razy mniej środków niż gminy sympatyzujące z obozem rządzącym • miasta na prawach powiatu, które są bastionem opozycji, dostały środki nieproporcjonalnie małe w stosunku do liczby ich ludności • jedna trzecia wszystkich środków przyznanych miastom na prawach powiatu trafiła do siedmiu miast okręgu wyborczego nr 31, z którego startuje w wyborach główny decydujący funduszu (jest tam 6% ludności miast na prawach powiatu) • 90% środków przekazanych samorządom wojewódzkim trafiło do ośmiu województw rządzonych przez PiS

Źródło: opracowanie własne.

Literatura

- Adamczyk W., 2019, „Patologie instytucji samorządowych jako przedmiot publikacji śledczych i interwencyjnych w niezależnych mediach lokalnych”, w: M. Mazur, M. Kornacka-Grzonka (red.), *Komunikowanie lokalno-regionalne w dobie społeczeństwa medialnego*, t. 2: *Aspekty polityczne, społeczne i technologiczne*, Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, s. 30–46.
- Adamowicz A., 2015, *Państwo patronalne. Relacje władzy i podległości w małej wspólnocie lokalnej*, Warszawa: Instytut Studiów Politycznych PAN.
- Andvig Ch.J., Fjellstad O.-H., 2000, *Research on Corruption. A Policy Oriented Survey*, Bergen: Ch. Michelsen Institute & Norwegian Institute of International Affairs, t. 12, http://www.icgg.org/downloads/contribution07_andvig.pdf [dostęp: 14.09.2020].
- Batko-Tołuć K., Izdebski K., 2012, *Organizacje strażnicze w Polsce. Stan obecny, wyzwania i perspektywy*, Warszawa: Instytut Spraw Publicznych.
- Bartnicki S., 2019a, *Uwarunkowania systemowe oraz kulturowe determinanty zachowań korupcyjnych w regionie podlaskim. Empiria*, Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Bartnicki S., 2019b, „Głosowanie klientelizmem pisane, czyli jak zwiększać szanse reelekcji w wyborach wójtów i burmistrzów”, *Studia Socjologiczne*, nr 1, s. 65–93.
- Benito B., Guillaumon D.M., Ríos M.A., Bastida F., 2019, „Do the illegal and legal rents of politicians affect municipal election outcomes? Empirical evidence”, *Local Government Studies*, t. 45, nr 4, s. 546–568, DOI: 10.1080/03003930.2019.1585816.
- Bogacz-Wojtanowska E., Meisel-Dobrzański J., 2017, „Między konfliktem interesów a brudnymi sieciami: problemy i patologie współdziałania organizacji publicznych i pozarządowych”, w: T. Piróg (red.), *Oblicza polskiej samorządności. Wyzwania i praktyki rządzenia*, Kraków: Zakład Wydawniczy Nomos.
- CBOS, 2017, *Opinie na temat korupcji w Polsce. Komunikat z badań nr 63*, Warszawa: Centrum Badań Opinii Społecznej.
- Czakon W., 2011, „Metodyka systematycznego przeglądu literatury”, *Przegląd Organizacji*, nr 3, s. 57–61.
- Danek M., 2018, „Więcej samorządu czy państwa? Analiza programów wyborczych polskich partii politycznych”, *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Politologica*, t. XXI, nr 282, s. 83–94.
- Dolewka Z., 2017, „Nieprawidłowości w zarządzaniu zasobami ludzkimi w samorządzie na przykładzie urzędu miasta”, *Przedsiębiorczość i Zarządzanie*, t. XVIII, z. 1, s. 105–122.
- Drosik A., 2007, „Media regionalne na straży praworządności. Rola »Nowej Trybuny Opolskiej« w ujawnieniu »Afer Ratuszowej«”, w: A. Kracher, R. Riedel (red.), *Demokracja medialna – źródła władzy*, Racibórz: Wydawnictwo Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Raciborzu, s. 153–159.
- Dziesięszewska-Naroska K., Makowski G., 2014, „Dysfunkcje samorządu a zróżnicowanie ról społeczno-zawodowych radnych”, w: K. Dziesięszewska-Naroska, G. Makowski (red.), *Samorządowe Unie Personalne*, Warszawa: Fundacja im. Stefana Batorego, s. 55–88.
- EU Anticorruption Report*, 2014, Brussels: European Commission, COM (2014) 38.
- Ferrer S., 2020, „Responsibility Attribution for Corruption Scandals”, *Local Government Studies*, t. 46, nr 1, s. 22–43.
- Frączak P., Skrzypiec R. (red.), 2002, *Przejrzysta gmina, organizacje pozarządowe, korupcja*, Warszawa: Ośrodek Badań Aktywności Lokalnej przy Stowarzyszeniu Asocjacje.
- Gadowska K., 2010, „National and international anti-corruption efforts: the case of Poland”, *Global Crime*, t. 11, nr 2, s. 178–209.
- Gendźwił A., Żerkowska-Balas M., 2018, *Polacy o samorządach. Opinia publiczna u progu samorządowej kampanii wyborczej*, Warszawa: Fundacja im. Stefana Batorego.
- Grosse T., 2006, „Analiza zagrożeń korupcyjnych w systemie zarządzania zintegrowanym programem operacyjnym rozwoju regionalnego (2004–2006)”, *Studia Regionalne i Lokalne*, nr 4, s. 19–41.
- Grzebyk M., Pierścieniak A., 2016, „Etyka i zapobieganie korupcji w administracji lokalnej”, *Ekonomika i Organizacja Przedsiębiorstwa*, nr 6, s. 22–30.
- Heidenheimer J.A. (red.), 1978, *Political Corruption. Readings in Comparative Analysis*, New Brunswick: Holt Rinehart and Winston.
- Jarosz M., 2004, *Władza, przywileje, korupcja*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Johnston M., 2006, „From Thucydides to Mayor Daley: Bad Politics and Culture of Corruption”, *Political Science & Politics*, nr 37, s. 809–812.
- Kamiński A., Kamiński B., 2004, *Korupcja rządów. Państwa pokomunistyczne wobec globalizacji*, Warszawa: Wydawnictwo Trio.

- Kaufmann D., 2004, „Corruption, Governance and Security: Challenges for the Rich Countries and the World”, w: M.E. Porter, K. Schwab, X. Sala-i-Martin, A. Lopez-Claros (red.), *Global Competitiveness Report 2004/2005*, Geneva: Palgrave MacMillan, s. 83–102.
- Klitgaard R., 1991, *Controlling Corruption*, Berkley: University of California Press.
- Kojder A., 2001, „Strategie przeciwdziałania korupcji – doświadczenia polskie”, w: A. Kojder, A. Sadowski (red.), *Klimaty korupcji*, Warszawa: Centrum im. Adama Smitha, Wydawnictwo Naukowe Semper.
- Kopińska G., 2006, „Doświadczenia Programu przeciw korupcji Fundacji im. Stefana Batorego”, w: A. Dylus, A. Rudowski, M. Zaborski (red.), *Korupcja. Oblicza, uwarunkowania, przeciwdziałanie*, Wrocław: Ossolineum.
- Kula G., 2013, „Mierniki jakości rządzenia na szczeblu centralnym, regionalnym i lokalnym”, w: J. Wilkin (red.), *Jakość rządzenia w Polsce. Jak ją badać, monitorować i poprawiać*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.
- Kurczewski J., Łaciak B. (red.), *Korupcja w życiu społecznym*, Warszawa: Instytut Spraw Publicznych.
- Kubiak A., 2002, *Opinia publiczna i urzędnicy o korupcji w samorządach – raport z badań*, Warszawa: Fundacja im. Stefana Batorego.
- Łukowski W., 2017, „O mechanizmach sprawowania władzy na szczeblu lokalnym i (nie)obecności partycypacji”, *Studia z Polityki Publicznej*, nr 3, s. 65–79.
- Makowski G., 2008, *Korupcja jako problem społeczny*, Warszawa: Wydawnictwo Trio.
- Makowski G., 2015, „Działalność strażnicza – zadanie dla watahy, samotnych wilków czy może dla sfory psów?”, *Animacja Życia Publicznego*, nr 3, s. 34–38.
- Makowski G., 2017, „Postępowania jednoofertowe jako wskaźnik korupcji w zamówieniach publicznych”, *Zarządzanie Publiczne*, t. 40, nr 4, s. 525–550.
- Materska J., Czapska J., 2014, *Zarys metody przeglądu systematycznego w naukach społecznych*, Warszawa: Instytut Badań Edukacyjnych.
- Mauro P., 2005, „Corruption and Growth”, w: A. Mishra (red.), *The Economics of Corruption*, Oxford: Oxford University Press.
- Mungiu-Pippidi A. (red.), 2011, *Chasing Moby Dick Across Every Sea and Ocean? Contextual Choices in Fighting Corruption*, Berlin: NORAD.
- Mungiu-Pippidi A., 2018, „Seven Steps to Control of Corruption: The Road Map”, *Dædalus*, t. 147, s. 20–34.
- Muñoz J., Anduiza E., Gallego A., 2016, „Why do Voters Forgive Corrupt Mayors? Implicit Exchange, Credibility of Information and Clean Alternatives”, *Local Government Studies*, t. 42, nr 4, s. 598–615.
- Nogalski B., Kozłowski A., Czaplicka-Kozłowska I., 2016, „Zjawisko nepotyzmu w organizacjach sektora publicznego na przykładzie samorządów gminnych Warmii i Mazur”, w: M. Cisek, R. Korneć (red.), *Koncepcje w zarządzaniu organizacją wobec wyzwań współczesnej gospodarki*, Siedlce: Wydawnictwo Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego, s. 27–50.
- PAP, 2019, Ubywa urzędników. GUS: zatrudnienie w administracji samorządowej zmniejszyło się w 2018 r. o ponad 2 tys. etatów, Serwis Samorządowy PAP, 6 czerwca, <https://samorząd.pap.pl/kategoria/praca/ubywa-urzednikow-gus-zatrudnienie-w-administracji-samorzadowej-zmniejszylo-sie-w> [dostęp: 28.02.2020].
- Polak P., 2011, *Nowe formy korupcji. Analiza socjologiczna sektora farmaceutycznego w Polsce*, Kraków: Zakład Wydawniczy Nomos.
- Prud'homme R., 1995, „The Dangers of Decentralization”, *The World Bank Research Observer*, t. 10, nr 2, s. 201–220, <http://documents.worldbank.org/curated/en/602551468154155279/The-dangers-of-decentralization> [dostęp: 22.02.2020].
- Reinikka R., Svensson J., 2004, „Local Capture: Evidence from a Central Government Transfer Program in Uganda”, *Quarterly Journal of Economics*, t. 119, nr 2, s. 679–706.
- Rutkowski P., 2008, „Klientelizm w perspektywie wyborów samorządowych – studium miasta średniej wielkości. Hipoteza klientelistyczna jako próba wyjaśnienia »fenomenu reelekcji«”, w: J. Raciborski (red.), *Studia nad wyborami. Polska 2005–2006*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.
- Sampson S., 2010, „The anti-corruption industry: from movement to institution”, *Global Crime*, t. 11, nr 2, s. 261–278.
- Smoke P., 2015, „Accountability and Service Delivery in Decentralising Environments: Understanding Context and Strategically Advancing Reform”, w: A. Whaites, E. Gonzales, S. Fyson, G. Teskey (red.), *A Governance Practitioner's Notebook: Alternative Ideas and Approaches*, Paris: OECD.
- Swianiewicz P., 2014, „An Empirical Typology of Local Government Systems in Eastern Europe”, *Local Government Studies*, t. 40, nr 2, s. 292–311.

- Swianiewicz P., 2020, *Wpływ polityki partyjnej na rozdział dotacji celowych na przykładzie Funduszu Dróg Samorządowych*, Wspólnota, https://wspolnota.org.pl/fileadmin/Raport_FDS.pdf [dostęp: 22.02.2021].
- Swianiewicz P., Flis J., 2021, *Rządowy Fundusz Inwestycji Lokalnych – reguły podziału*, Warszawa: Fundacja im. Stefana Batorego, <https://www.batory.org.pl/wp-content/uploads/2021/01/Rzadowy-Fundusz-Inwestycji-Lokalnych-regu%C5%82y-podzia%C5%82u.pdf> [dostęp: 20.03.2021].
- Szelest-Woźny A., 2012, *Korupcja. Analiza dysfunkcji państwa na przykładzie Polski (1989–2007)*, Toruń: Wydawnictwo Mado.
- Sześciło D., 2018, *Recydywa centralizmu? Zmiany w polityce państwa wobec samorządu po 2015 roku*, Warszawa: Fundacja im. Stefana Batorego.
- Sześciło D., Gąsiorowska A., Łapszyński R., Zakroczyński S., 2021, *Rządowy Fundusz Inwestycji Lokalnych: każdemu według potrzeb czy według barw politycznych?*, Warszawa: Fundacja im. Stefana Batorego, https://www.batory.org.pl/informacje_prasowe/rzadowy-fundusz-inwestycji-lokalnych-kazdemu-wedlug-potrzeb-czy-wedlug-barw-politycznych [dostęp: 20.03.2021].
- Tanzi V., 1998, „Corruption Around the World. Causes, Consequences, Scope and Cures”, *International Monetary Fund Working Papers*, t. 45, nr 4, <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/wp9863.pdf> [dostęp: 14.09.2020].
- Trutkowski C., 2016, *Skuteczny urząd samorządowy. Rozwój kompetencji kadr jako element budowy sprawnej administracji lokalnej*, Warszawa: Fundacja Rozwoju Demokracji Lokalnej, http://obserwatorium.miasta.pl/wp-content/uploads/2016/07/SKUTECZNY-URZAD_raport_internet.pdf [dostęp: 2.11.2018].
- Turska-Kawa A., Czaja M. (red.), 2015, *Postawy wobec korupcji w samorządzie terytorialnym. Raport z badań w województwie śląskim*, [Sławków:] Fundacja Akademyka Ipso Ordo.